

stva, není ničeho ustanoveno. Z totožnosti a společenství řádu nástupnického plynulo by, že i instituce vládařstva má být společná pro Rakousko i Uhry. Regentství přestane, odpadne-li důvod, z kterého bylo zřízeno, dosáhne-li vladař zletilosti aneb uzdraví-li se. Naproti tomu dle panujícího mínění nekončí funkce určitého regenta povolání tím, že mezi jeho vládou dojde zletilosti některý bližší příbuzný panovníkův, na něhož však při zřizování regentství tehdy ještě dojíti nemohlo, ježto sám byl nezpůsobilý. Zemře-li král, pro jehož nezpůsobilost regent byl dosazen, přestává vladařstvo, a nastupuje nejbližší povolání dědic trůnu, ku kralování způsobilý.

§ 14.

Změny řádu posloupnosti trůnní cestou zákonodárnou.

I. Jakmile jest rozhodnuto, že řád posloupnosti trůnní náleží upravovati cestou zákonodárnou, jest otázka další, zda v Rakousku státi se tak má zákony říšskými nebo zemskými? Diplom z 20. října 1860 nejprve prohlašuje pragmatickou sankci za státní základní a domácí zákon. Zákony pak mohou být měněny a vydávány jedině se souhlasem říšské rady nebo zemských sněmův. Odtud změna pragmatické sankce jest možna jen cestou zákonodárnou, nikoli prostředkem domácí autonomie. Pragmatická sankce a v ní obsažená nejdůležitější část práva monarchického spočívá však na jednotlivých zákonech zemských, usnesených zemskými stavy. Tyto zákony zemské o přijetí pragmatické sankce jsou však zase součástí historických ústav

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY UJEP
STARÝ FOND
Č. inv.: 017998

EMINÁRNÍ

Státověd.

KNIHOVNA

oddělení

Koupil od 17
Darem od Ji. Kauterlové
za Kčs
Inv. čís.: 34.509
Sign:

zemských a historického státního práva zemí, především českých a uherských. Diplom z 20. října 1860 prohlásil ve své úvodní části jednotlivé zemské zákony o přijetí pragmatické sankce za neotřesený právní základ mocnářství, za platný státní základní a domácí zákon, a tedy za součást platného řádu státního. Patent z 26. února 1861 rovněž dovolává se pragmatické sankce. Monarchické právo nebylo vůbec již upraveno moderními ústavami, není uvedeno v oboru příslušnosti říšské rady dle dnešní ústavy prosincové z r. 1867. A vše, co nebylo vypočítáno mezi agendami rady říšské, náleží dle státního základního zákona o zastoupení říše sněmům zemským.

Monarchické právo i v dnešní ústavě zůstalo upraveno jednotlivými zákony zemskými. Kdyby dnes dojít mělo k změně trůnní posloupnosti, jak upravena je v pragmatické sankci, musila by změna taková dít se se souhlasem všech činitelů, kteří měli podíl na přijetí posledního řádu nástupnického, se souhlasem všech sněmů zemských, které pragmatickou sankci přijaly a zaručily. Úprava posloupnosti trůnní a tedy nejdůležitější části práva monarchického i dnes může být podniknuta jen zákony zemskými.

II. Proti příslušnosti zemských sněmů uvádí se obyčejně, že jde o záležitost, jež se vztahuje na společné zájmy a povinnosti všech zemí a na jejich vzájemné poměry — takové záležitosti náležejí dle ústavy prý do kompetence říše. Zemské sněmy mohou prý upravovat jediné záležitosti, jež týkají se jednotlivé země, nikoli záležitosti celého státu. Ti, kdož hájí kompetenci říšské rady pro změny řádu posloupnosti trůnní, zabývají se pak také otázkou, bylo-li třeba k změně

takové v obou sněmovnách říšské rady většiny kvalifikované, dvoutřetinové? Pragmatická sankce nikde nebyla formálně zařazena mezi ony zákony, jež dle § 15. státního základního zákona o zastupitelstvu říše z 21. prosince r. 1867, čís. 141. ř. z., k změně své vyžadují kvalifikované většiny v obou komorách rady říšské. Než právě ze skutečnosti, že diplom z 24. října 1860 označuje pragmatickou sankci za nezměnitelný státní základní a domácí zákon, lze právem souditi, že stala se součástí platné ústavy. Důsledně má tudíž požívati téže garancie stálosti. Pripustí-li se příslušnost říšské rady k změně pragmatické sankce, má změna státi se za tužších podmínek, jakých vyžadují změny státních základních zákonův. Na sněmích zemských stačila by většina prostá, neboť § 38. zřízení zemského předpisuje tužší podmínky jen pro usnesení, jímž zaváděly by se změny v předpisech zemských zřízení dnešních, jak vydána byla patentem z 26. února 1861.

III. Vázanost na týž řád posloupnosti trůnní vyžaduje, aby žádný z obou států neměnil svého řádu nástupnického jednostranně. V obou polovicích říše bylo by k změně řádu nástupnického třeba vždy též souhlasu druhého státu, po případě souhlasných předloh.

§ 15.

Právo volby královské a rozšíření pragmatické sankce na nová území.

I. Okruh osob dle pragmatické sankce k nástupnictví povolovaných je tak rozsáhlý, že je takřka nemožno,

aby všechny povolané linie v potomstvu mužském i ženském úplně vymřely a nebylo tu povolaného dědice trůnu. Kdyby však případ vymření rodu přece nastal, vyhradili si Uhři výslovně právo svobodné volby krále. I pro země české zachováno bylo v Obnoveném Zřízení Zemském r. 1627 v platnosti právo svobodné volby krále po vymření všech povolaných linií. Předpisy českého práva státního, jimiž uznáno bylo volební právo stavů českých, nebyly zrušeny pozdějším ústavním právem, naopak, byly při korunovaci r. 1836 výslovně potvrzeny s jinými privilegii a přešly i do periody ústav moderních. Výkon tohoto práva volby, jež přísluší stavům a vši obci království Českého a zemí přivtělených, tedy všem zemím koruny, patrně musil by se díti na sněmu generálním, jenž by byl svolán z delegací ze všech zemí koruny české. Volební právo Uhrů může však přijíti dříve k platnosti, než zemí českých, protože pro země uherské společná posloupnost trůnní nejde tak daleko jako pro země české a řada povolaných je pro země uherské kratší, než pro obě ostatní zemské skupiny, českou a německo-rakouskou. Nastoupením práva volby královské v jednotlivých zemských skupinách dosavadní spojení mezi zeměmi záleželo by nadále na tom, zda povolání budou volbou opět členové téže společné dynastie k vládě ve všech zemích. V zemích německo-rakouských jakožto dědičném vlastnictví domu o zachování svobodného práva volby panovnické se nemluvilo nikdy.

II. Od doby vydání pragmatické sankce svazek zemí monarchie rozmnožil se o různá území nově přibylá (jako Halič, Bukovina, Solnohradsko, Dalmacie). Platnost společného řádu posloupnosti byla na ně rozšířena bez výslovných aktů zákonodárných a bez přijetí v ze-

mích dosavadních. Země, jež přibýly, platily hned za nerozlučné dědictví panovníkovo, jak je pragmatická sankce zamýšlela založiti i pro veškeru budoucnost. Když však v r. 1908 došlo k anexi Bosny a Hercegoviny, podány byly rakouské říšské radě i říšskému sněmu uherskému předlohy zákonodárné, v nichž oba parlamenty na vědomost berou a schvalují, že svrchovanost panovníkova i pragmatická sankce rozšířena byla na obě země. Stalo se tak na základě zákona z 22. února r. 1880, čís. 18. ř. z., dle něhož změna v dosavadních státoprávních poměrech zemí zabraných vyžaduje souhlasného schválení zákonodárných sborů v obou státech monarchie. Rakouský i uherský akt zákonodárný vstoupiti mají v platnost současně, pod podmínkou, že dojde k zákonu téhož obsahu i v druhém státě. Uznána jest takto tedy příslušnost sborů zákonodárných i v otázce, jde-li o rozšíření platného řádu posloupnosti trůnní na země nově přibylé do svazku říše rakousko-uherské. Pro případ, že by k území státu předlitavského přibýla země nová, obsahuje již státní základní zákon o zastupitelstvu říše předpis, že k takové změně státního území třeba jest souhlasu říšské rady. Svolení její obsahovalo by zároveň souhlas k rozšíření platnosti pragmatické sankce i na zemi novou, jakož i převzetí závazku k obraně spojenými silami celého státního území takto zvětšeného. Tím zaručuje se i nerozlučnost svazku zemí dle pragmatické sankce požadovaná.

Slovo ku čtenáři.

Přítomná práce vydává se v náhradu za starší litografované přednášky universitní. Nemá obsahovati ničeho více, než prosté vylíčení platného řádu ústavního k účelům zkušebním. Vědeckého zpracování nepodává. K popisu platných řádův ústavních připojen býti má na konci krátký přehled nauky všeobecného práva státního. Tam, kde líčení jest příliš stručné nebo kusé, počítá se na doplnění při přednáškových výkladech.

V Praze, dne 20. července 1914.

ODDÍL IV.

PRÁVA PANOVNÍKOVA A DŮM ZEMĚ- PANSKÝ.

§ 16.

Právní postavení panovníkovo.

I. Postavení mocnáře jako nejvyššího státního orgánu dochází výrazu ve zřízeních čestných, jejichž souhrn tvoří panovníkův majestát, jeho nejvyšší zevnější důstojnost. Císař zaujímá ve státu postavení nejvýše čestné: z členů císařského domu užívá samojediný praedikátu »cís. a král. Apoštolské Veličenstvo«. Praedikát »apoštolský« je přednostním právem králův uherských. Dle starých tradic přiznává se praedikát majestátní i císařovně. Císař užívá jediný zvláštních insignií vladařských. Císař má sice také čestné odznaky a korunovační klenoty své říšské důstojnosti císařské, ale neužívá se jich, ježto ku korunovaci říšské dosud nedošlo. Užívá se jen čestných odznaků a korunovačních klenotů královské důstojnosti uherské. Dříve, dokud panovník dával se korunovati i za krále českého, užívalo se i českých královských insignií. Znění české přísahy korunovační obsaženo je v Obn. Zříz. Zem. z r. 1627. V seznamu nejvyšších úradů dvorských podnes zachovávají i obsazují se některé dědičné služby zemské, jejichž držitelům náleželo by konati služby při královské korunovaci české. Poslední

královská česká korunovace byla r. 1836. Byli při ní tehdy přítomni i sněmovní zástupci z Moravy a Slezska. Korunovace za krále českého zůstala právně dosud nezrušenou institucí práva státního, i měla by dosud význam garanční pro osvědčení státoprávní souvislosti zemí koruny české. Oba královské tituly, český jako uherský, byly úplně rovnocennými teritoriálními tituly, jejichž právním základem bylo vykonávání vlády uvnitř určitých vyšších státoprávních celků. Zvláštní korunovace na císaře rakouského podnes není. Císař rakouský může být korunován jen jako král český a uherský. V Uhrách přičítá se odznakům důstojnosti královské tak vynikající význam, že se tam volí dva zvláštní strážcové korunní. Strážce koruny zvolí sněmovna magnátů a poslanecká z řady osob, králem bez rozdílu náboženství navrhovaných, a to doživotně. Volba vyhláší se jako samostatný zákonný článek v úřední sbírce zákonův. Úřady strážců koruny počítají se mezi nejvyšší úřady zemské.

II. Titul a znak panovníkův upraven je dekretem dvorní kanceláře z roku 1836. Titul i znak je velký, prostřední a malý. V titulu velkém, jehož panovník užívá při smlouvách mezinárodních, při přijímání vyslancův a příležitostech obzvláště slavnostních, zahrnovány jsou jednak tituly oněch území, nad nimiž císař dnes skutečně panuje, jednak tituly území, na něž císař dosud nároky si činí (»markrabí horno- a dolnolužický«), dále tituly území, jež panovnícký rod druhdy ovládal (»velkovévoda toskánský«), dále tituly genealogické, jež značí rod vládařův (»hrabě habsburský«), konečně tituly, jež neznamenaají více, než historické reminiscence (»král

jerusalemský«). Mezi tituly územními jsou ještě tituly dílčí, jež odvozeny jsou z určitých dílčích území, zahrnutých již širším názvem: »vévoda korutanský a krajinský« zahrnut je již širším názvem »krále ilyrského«. Prostředního titulu kratšího užívá se při vyhlásování patentů, jako při svolání nebo rozpouštění sněmů a za slavnostních příležitostí uvnitř státu. Prostředního znaku užívají ministerstva a zemské vlády. Malého titulu, ještě kratšího, užívá se při příležitostech méně slavnostních a malého znaku užívají nižší úřady jako pečeti. Právo užívati trvale znaku říšského nebo některého zemského jednotlivcům nebo korporacím propůjčuje výhradně a jedině císař; jde-li o propůjčení užívání znaku zemského, bývá vždy o tom slyšen příslušný zemský výbor. Seskupení znaků zemí českých jako uherských nepodléhá žádnému obmezení, neboť obojí země jsou seskupeny jako celky státoprávní již v původním vydání říšského znaku z r. 1836.

III. Za hlavní známky monarchické vládní formy vždy pokládá se dědičnost trůnu, doživotnost panovníkova povolání, jeho nesesaditelnost a nezodpovědnost. Dle ústavy naší je osoba panovníkova posvátná a nedotknutelná. Požívá zvláštní ochrany právní. Naproti panovníku povinnosti poddaných jsou zosťřeny a pod přísnější sankci postaveny. Každé ublížení na těle panovníkovi trestá se jako velezrada a každé porušení úcty k němu posuzuje se jako zvláštní zločin. Panovníku přísluší i privilegium beztrestnosti. Je dle ústavy nezodpovědným. Neodpovídá nikomu z jednání, za vlády své předsevzatých, není podroben žádné vyšší instanci, aby

neztratil svoji povahu nejvyššího člena státní organizace. Nezodpovědností politickou v jednání svém má se vymykati kritice politických stran. Za akty politické zodpovědnost nesou ministři. Nemůže být nějakého vyšetřování proti panovníkovi. Zákonům občanským ve věcech soukromoprávních panovník však podroben je stejně jako každý občan. Soukromé statky císařské a podniky panovníkovy podléhají stejně předpisům práva soukromého a správního, není-li jinak ustanoveno. Ve sporech vystupují ovšem jako strany příslušné správy soukromých statků císařských, po případě příslušné úřady dvorské (jako když jde o zámky a residence). I povinnosti berní z podniků a statků svých panovník stejně jest podroben. Osvobozen jest však od osobní daně z příjmu, jakož pro jeho jednání právní platí osvobození poplatkové a požívá zvláštních výhod poštovních. Za vlastníka zámků, residencí a budov, věnovaných dočasněmu nebo trvalému pobytu panovníkovu, zapisuje se *d v o r s k ý e r á r*.

IV. Panovník vede vlastní čestný dvůr. Úředníci *d v o r š t í* jsou zřízení společní. Nejsou pouhými soukromými zřízení panovníkovými, nýbrž úředníky veřejnými, a požívají týchž přednostních práv (výsadného práva volebního, úředního práva domovského) jako úředníci státní. Představují jen zvláštní skupinu či odbor úředníků veřejných, a to, ježto dvůr panovníkův je zřízením společným, úředníků společných. Úředníky *n a s o u k r o m ý c h* státcích císařských nelze však dle rozhodnutí našeho říšského soudu pokládati za úředníky dvorské i nelze přiznávat jim týchž práv. Úředníci *d v o r š t í* placeni jsou z prostředků, jež oba státy mocnářství posky-

tují na udržování dvora panovníckého. Také mnohá ustanovení rakouského státního služebního a úředního práva přejata jsou v souhrn předpisův o služebním poměru úředníků dvorských. »Dvorský štáb« tvoří úřednictvo úřadu nejvyššího hofmistra, nejvyššího dvorského komorníka, dvorského podkoního a dvorského maršálka. V Budapešti r. 1903 zřízen byl zvláštní úřad »*d v o r . m a r š á l k a v U h r á c h*«. Ku dvoru císařskému náleží také tělesné stráž. V jednotlivých zemích zachované dosud »*d ě d i č n é s l u ž b y z e m s k é*« znamenají dnes jen dědičné čestné tituly. K obzvláštnímu čestnému povznesení osobnosti panovníkovy slouží ještě sbor tajných radů a komoří; i ti náleží ku dvoru panovníckému v širším smyslu. V Uhrách nejvyšší hodnostář dvorský byl by palatin. Úřad jeho jest dosud neobsazen.

Císařským listem z roku 1889 bylo nařízeno, že všechny důstojnosti, úřady, administrace a služby dvorské, i všechny gardy, mimo uherskou, již zůstal dosavadní název, a dále všichni zřízení dvorští mají nadále užívati označení »*c í s a ř s k ý c h a k r á l o v s k ý c h*«. Označení toto shoduje se s charakterem úřadů dvorských, jakožto společných, a s titulem domu zeměpanského. Císařským listem z roku 1893 bylo pak ještě určeno, že při slavnostních příležitostech, jež se týkají zemí *u h e r s k é*, a při uherských státoprávních aktech, jako jsou akty korunovační, zahájení a uzavření sněmu, přijímání delegace sněmu uherského, dále při přijímání přísah hodnostářů světských i duchovních i úředníků státních panovníkem, službu dvorskou zastávají mají výhradně říšští pánové *u h e r š t í*.

V. Na vydržování dvoru platí stát panovníkovi roční rentu, »civilní listu«. Každý z obou států naší monarchie nese samostatně náklady udržování dvoru a přispívá k nim samostatně. Přes to, že dům i dvůr panovnický je společný, nebyl náklad na vedení dvoru panovnického prohlášen za záležitost společnou. Uherský článek XII. z r. 1867 prohlašuje, že, přes to, že panovník je společný, vydržování dvoru panovnického za záležitost společnou se nepokládá. Naopak, s ústavní samostatností Uher a s vysokou panovnickou vážností krále uherského zcela dobře lze prý sloučiti, když uherský říšský sněm náklad vedení dvoru krále uherského odděleně, samostatně bude povolovati. V každém z obou států, předlitavském i uherském, bývá pevný obnos roční dotace na vydržování dvoru povolován zvláště. Dříve povoloval se zákonem vždy na delší řadu let, a to na deset let. Pevné obnosy roční dotace dnes vkládají se každoročně do obou státních rozpočtů. Každý stát přispívá stejným obnosem. Užití civilní listy nepodléhá kontrole parlamentů. Výše její jest dnes pro oba státy dohromady 22,600.000 K. (V tom není zahrnut ještě náklad na kabinetní kancelář, jež rovněž Uhry nesou z polovice.) Na vydržování dvoru panovnického přispívají Uhry takto přímo polovičkou úhrnného obnosu, nikoli dle poměrného podílu, jakým přispívají na ostatní věci společné, na armádu a záležitosti zahraničné.

§ 17.

Vyhrazená práva mocnáře společného.

I. Císaři jako společnému vladaři obou států, předlitavského a uherského, přísluší řada státních funkcí, jež týkají se organizace svazku obou států či monarchie celkové. Tak císaři připadá reprezentace monarchie na venek, v poměrech mezinárodních, mocnář řídí zahraniční politiku říše společným ministrem zahraničních záležitostí, přijímá cizí pověřené vyslance a vysílá společně vyslance rakousko-uherské. Ve stycích mezinárodních oba státy vystupují jako jednota práva mezinárodního, jako jediná monarchie. Naopak zase mocnosti pověřují u panovníka našeho vždy jen jednoho zástupce svého pro oba státy. Státní smlouvy uzavírat náleží do praerogativ společného panovníka; čl. 6. předlitavského stát. zákla. zákona o moci vládní a výkonné stanoví: »císař uzavírá státní smlouvy«. Císaři připadá ratifikace státních smluv i právo vyhlášovati válku a uzavíratí mír. Určité druhy státních smluv vyžadovati budou ještě parlamentárního schválení v obou polovicích říše. Přes to, že záležitosti zahraničné podnes se mají za neobmezený obor panovnické moci, za reservátní a za takové, které náležejí panovníkovi osobně, zaručuje se přece při jejich opatrování určitá účast parlamentům obou státův. »Mezinárodní smlouvy,« praví uherský čl. XII., »sdělí každé ministerstvo svému vládnímu sboru zákonodárnému.« Není v ústavě předpisu všeobecného o tom, že by uzavření míru vyžadovalo schválení

říšské rady. Schválení bylo by potřebí jistě tehdy, kdyby smlouvou o mír se změnilo území státu předlitavského.

V souhlasu s právem míru a války císaři přísluší také nejvyšší velení a řízení společné branné moci, jakož i opatřování záležitostí, týkajících se vnitřní organizace vojska. Mezi tyto záležitosti vedení vojska náleží i rozhodování o jeho dislokaci v míru. Ve správě vojenské nejvíce udržel se tradiční absolutism; právě v řízení vojska osobní moc panovníkova nejvíce a neobmezeně dosud proniká, kdežto vlivy konstituční tu ustupují. Dle názorů uherských bylo by však i zeměpánovo nejvyšší velení a vedení nad vojskem vyjmuto z okruhu práv panovníka společného a zahrnuto mezi jeho ústavní královská práva uherská, t. j. mezi práva, ústavou uherskou jen jemu svěřená a udělená, jejichž výkon dítí se má dle uherské ústavy za politické zodpovědnosti ministrů a za konstitučních vlivů parlamentu. Vojenské kompetence panovníkovy představují prý jen souhrn oprávnění krále uherského a vladaře předlitavského, nikoliv jednotná oprávnění mocnáře společného svazku říšského. Naproti těmto názorům uherským namítá se se strany rakouské, že panovník svá výsostná práva nad společnou armádou vykonává jen jako císař a král.

Společný panovník jmenuje společné ministry říšské a společné úředníky pro správu záležitostí společných i je nejvyšším pánem služebním v oborech společné správy. Ve finančním poměru obou polovic říše náleží panovníkovi konečně rozhodnutí o tom, jakým poměrem každý z obou

států má přispívati na úhradu nákladů společných, nedohodnou-li se oba parlamenty a jejich deputace. (Rozhodnutí o tak zv. kvotě.) Panovníkovi přísluší svolávání delegace rakouské a uherské. Jako společný vladař potvrzuje a schvaluje císař usnesení obou delegací, čímž nahrazuje se zákonodárné právo ve věcech společných, když jiných společných zákonů není.

II. Čestná práva vladařova slouží nejen zvláštnímu povznesení jeho osobnosti, nýbrž panovník užívá jich také, aby vyznamenal osobnosti jiné. Císař jedině a výhradně je povolán, uděleti tituly šlechtické, řády a vyznamenání dle volného uvážení a je oprávněn nové řády založiti. Řády po většině je pokládati též za zřízení společná. Udělení řádu má platnost pro celou monarchii. Povýšení do stavu šlechtického má sice platnost také pro celou monarchii, ale děje se buď do rakouského nebo do uherského stavu šlechtického dle státní příslušnosti vyznamenaného. V tomto případě povyšuje se z královské moci uherské. Panovníku přísluší dále udělit prostřednictvím min. zahr. zál. povolení, aby zdejší státní občané směli přijmouti tituly a řády cizozemské. Z nejvyšších řádů zvláště významný jest řád Zlatého rouna, původu burgundského, jehož velmistrovství později přešlo na dům Rakouský. Určen jest pro panovníky křesťanské, arcivévody, šlechtu, již náležela někdy práva zeměpanská, a vůbec pro nejvyšší šlechtu starého původu. Řád Marie Terezie (zal. 1757) jest vojenský a uděluje se důstojníkům v odměnu udatnosti před nepřitelem osvědčené. Řád železné koruny byl původně lombardský; založen byv Napoleonem, byl

r. 1816 obnoven. Rak. řád Leopoldův jest z r. 1808, řád císař. Františka Josefa z r. 1849. S král. korunou uher. spojeno jest velmistrovství král. uher. řádu sv. Štěpána, zal. r. 1764. Vedle řádův udělují se ještě čestné odznaky a záslužné kříže; rak.-uh. čestný odznak pro vědu a umění založen byl v roce 1887. Přijetí do stavu šlechtického spojeno jest dnes pouze s řádem Marie Terezie.

Veškera vyznamenání, panovníkem udělená, jsou vyznamenání státní, nikoli panovníkova vyznamenání osobní. V naší ústavě je to výslovně vytčeno: »Císař uděluje tituly, řády a jiná státní vyznamenání.« Že udílení vyznamenání nebývá dosud pokládáno za právo vládní, má důvod v tom, že akty mocnářovy, jimiž se udělují vyznamenání, dle starších tradic nebývají vždy kontrahovány ministrem. V Rakousku pravidelně jen udílení státních titulů se kontrahují, řádův obyčejně nikoliv. V Uhrách je zákonem přímo určeno, že veškera tato vyznamenání mají být kontrahována zodpovědným ministrem.

§ 18.

Panovníkovy kompetence v organizaci států monarchie.

I. Ve státoprávní organizaci státu předlitavského přísluší panovníkovi jako nejvyššímu státnímu orgánu velmi důležité funkce. V parlamentárním zřízení předlitavském náleží mezi prerogativy panovníkovy svolávání říšské rady i sněmů zemských, uzavírání jejich zasedání, rozpouštění říšské poslanecké sněmovny a sněmů zem-

ských. V organizaci parlamentu přísluší panovníkovi jmenování doživotních a dědičných členů panské sněmovny. Panovníkovo jmenovací oprávnění jest však při členech doživotních omezeno tím, že zachován být má numerus clausus 170—150. Císař jmenuje předsedu i místopředsedu panské sněmovny i předsedy (zemské maršálky a hejtmany) a předsednické náměstky na sněmích zemských. Ústava naše, jež požaduje každoroční povolení rozpočtu, obsahuje obmezení panovníkovy moci jen v tom směru, že parlament jest tedy svolávati každoročně, a to tak, aby rozpočet mohl býti projednán. Rovněž § 10. stát. zákl. zák. o zast. ř. praví, že parlament jest svolávati každoročně. Nesrovnávalo by se s pojmem panovnícké prerogativy naproti parlamentu, kdyby panovník svolání nebo rozpouštění jeho ponechal vládnímu aktu některého z ministrů, nebo kdyby ministra zmocnil, aby sám uzavřel, odročil, nebo rozpustil říš. radu v okamžik, kdy se mu zdá. V ústavách zemských omezeno jest panovníkovo oprávnění rozpouštění sněmy zemské předpisem, že zemský sněm může být rozpouštěn jen se současným nařízením nových voleb. Naproti sněmům zemským vykonává panovník také práva nejvyššího státního dozoru, neboť určité akty, při nichž zemské sněmy (nebo zem. výbory) jednají jako orgány samosprávy zemské, vyžadují císařského schválení (tak požaduje se při zřízení kmenového majetku země nebo při vybírání přírážek zemských přes určitou výši). Pokud jde o vykonávání moci zákonodárné, přísluší mocnáři podávati návrhy na vydání zákonů říšských i zemských. Mocnář zmocňuje ministerstvo,

aby předložilo zákonné návrhy. Udílí sankci zákonům říšským i zemským a nařizuje vyhlášení jich. Císaři přísluší vydávati nařízení s prozatímnou platností zákonnou neboli »nařízení z nouze« dle § 14. stát. zák. o zast. říše a císaři náleží schváliti zavedení stavu v ý j i m e č n é h o.

II. Na poli s p r á v y platí císař dle zákona o moci vládní a výkonné za nejvyššího pána služebního podřízených úřadů. Vede správu státu podřízenými státními úřady prostřednictvím zodpovědných ministrův. Císaři přísluší jmenovati a propouštětí ministry. Rovněž zůstalo císaři rozsáhlé právo n a ř i z o v a c í ve všech oborech státní správy, a to potud, pokud nebyly zabrány zákonodárcem a výslovně přikázány legislativě. Ovšem praví předpis stát. zák. o moci vládní a výkonné, že nařízení mají býti vydávána n a z á k l a d ě z á k o n ů v. Tudíž vydání každého podobného nařízení císařova vyžaduje zvláštního předběžného zmocnění zákonného. Každé nařízení, jež zákon doplňuje, vykládá nebo nahrazuje, nebo jež obsahuje vůbec normy pro občany závazné, vyžadovalo by dle toho zvláštní d e l e g a c e zákonné. Rozumí se, že panovník, jako nejvyšší služební pán úřadů státních, může úřední činnost jejich upravovati služebními rozkazy a instrukcemi. Důležitá jsou zvláště panovníkova nařízení o r g a n i s a č n í, týkající se zřízení nových úřadů a ústavů státních. Až do poslední doby i ministerstva nová bývala zřizována cestou nařízení císařských. (V r. 1908 aspoň obor působnosti posledního ministerstva nově zřízeného stanoven byl z á k o n e m.) Dle služební pragmatiky

úředníků státních z r. 1914 přísluší vladaři stanovit ú ř e d n í t i t u l y v oborech státní služby.

III. Ve volbě ministrů není císař obmezen, jmenovitě není vázán vybíratí ministry pouze z členů parlamentu nebo jen z členů poslanecké sněmovny. Jménem císařovým vykonává se v e š k e r o s o u d n i c t v í ve státu, jeho jménem vydávají se všechny rozsudky a nálezy, císaři vyhrazeno je udělití odsouzcům milost, prominouti jim trest, úplně nebo částečně, nebo prominouti nepříznivé následky odsouzení. Císař může naříditi i a b o l i c i řízení trestního. Amnestie má co možno zmírniti nedostatky platného řádu právního i jest aktem v l á d n í m. Jmenování ministrů i výkon amnestie, jakožto akty a práva v l á d n í, vyžadují kontrasignace ministerské, a nastupuje také ministerská zodpovědnost za tyto vládní akty. Rovněž veškero jmenování úředníků i hodnostářů církevních je výkonem práva v l á d n í h o a vyžaduje spolupodpisu zodpovědného ministra.

Císař povolává úředníky do státní služby ve všech oborech státní správy, jmenuje úředníky určitých tříd služebních sám, jmenování jiných děje se pak v jeho jménu buď ministerstvy nebo jinými vysokými úředníky, císař jmenuje předsedu říšského soudu a jeho náměstka i ostatní členy na doživotí. Císaři přísluší potvrzovati určité čestné úřady na poli s a m o s p r á v y: tak potvrzuje starosty zastupitelstev okresních v Čechách a starosty měst s vlastním statutem.

Ve jménu mocnářově vykonává se právo raziti mince, avšak měnu určuje legislativa. Určité druhy mincí zdobí obraz císařův. V bankovníctví cedulo-

vém panovník jako orgán nejvyššího státního dozoru jmenuje sám určité funkcionáře: tak jmenuje guvernéra banky rakousko-uherské.

Císaři náleží vykonávat též práva nejvyššího státního dozoru nad církvemi. Jmenuje nejvyšší duchovní hodnostáře církve katolické, jako arcibiskupy a biskupy, potvrzuje volby některých vysokých katolických funkcionářů kněžských, světských a řádových; ve zřízení církve evangelické přísluší panovníkovi rovněž potvrzovati volby superintendentův a jmenovati členy vrchní rady církevní, jakož i schvalovati určitá usnesení generálního synodu; podobně jmenování jsou panovníkem i biskupové církve řecko-východní. V Uhrách, kde panovník jest králem Apoštolským, přiznává se jemu právo vrchního patronátu katolické církve a právo nejvyššího dozoru nade všemi církvemi, jejich školami, fondy a nadacemi zbožnými, nad jměním církevním a jeho řádnou správou. Jmenovací a potvrzovací práva královská na poli církevním jsou v Uhrách celkem podobného rozsahu jako v Rakousku.

IV. Osvoboditi někoho od zachovávání zákonů všeobecně zavazujících mohl by panovník jen tam, kde zákony samy tak dovolují. Totéž platí o prominutí podmínek a požadavků v zákoně výtčených. Zákonodárství starší i novější zachovalo však a uznalo různá oprávnění dispensační a udělování určitých výhod, hlavně majetkových, na základě práva zvláštní milosti. Rozumí se, že i na poli správy panovníku přísluší nejvyšší právo prominouti tresty, v trestním řízení správním uložené, jakož také z nejvyšší své moci služebního pána

prominouti může disciplinární tresty úředníků státních. I výkon těchto všech oprávnění náleží mezi panovníkova práva vládní i vyžaduje kontraseignace ministerské, neboť oprávnění tato uznávají se ve vyšším zájmu státním.

V. V ústavě uherské, chorvatské, bosensko-hercegovské panovník povolán jest celkem k výkonu týchž nebo podobných oprávnění, jako v ústavě rakouské. Panovník jest všude nejvyšší hlavou exekutivy, sbory zákonodárné všude z jeho vůle uvádějí se v činnost a usnesení jejich teprve jeho sankcí stávají se zákonem, panovník všude jmenuje nejvyšší úředníky státní a všude se soudí v jeho jménu. Stejně propůjčuje dědičné členství uherské sněmovny magnátů, jako jmenuje vrchní župany nebo bána chorvatského, nebo jako jmenuje předsedu sněmu bosensko-hercegovského a jeho dva náměstky. Jen praerogativa královská odročovat, uzavírat a rozpouštět parlament je v Uhrách více obmezena: nastal-li některý z těchto případů ukončení prací parlamentních a parlament nebyl se dosud usnesl o rozpočtu státním pro rok příští, jest parlament svolati ještě během téhož roku, a to tak, aby rozpočet do konce roku mohl být projednán. Jinak při každém rozpuštění jest svolati parlament nejdéle do 3 měsíců. (Totéž ostatně jest nařízeno v ústavě chorvatské.)

§ 19.

Dům zeměpanský a jeho členové.

I. Pro členy domu císařského platí nevyhlášený a tajný dosud rodinný domácí zákon z 3. února 1839.

Členy domu panovnického dle domácího zákona jsou: mocnář jako hlava rodiny, dále rovnorodá manželka panovníkova, rovnorodé vdovy po předešlých panovnicích, princové a princezny, pocházející rodem od společného zakladatele domu, a to ze sňatků rovnorodých a dle domácího zákona schválených, rovnorodé ženy a vdovy členů rodu panovnického; i arcivévodkyně, provdané za cizí panovníky, počítají se ještě za rakouské princezny. Vystupují sice z členství domu panovnického, ježto provdáním se podrobují se cizí domácí moci, ale co do zevnějšího postavení jedná se s nimi ještě, jako by byly členy rodu. Užívají titulů jako rak. princezny a požívají příslušných práv čestných. Arcivévoda, jenž nabyt by trůnu v cizím státě, vystupuje taktéž z členství domu.

II. Členové domu panovnického mají sice jakési stupňované, privilegované občanství státní, jsouce nadáni určitými přednostmi, ale za to zase podřízeni jsou zvláštním povinností, plynoucím z podrobení zeměpanské moci rodinné. Členové domu císařského podléhají domácí moci císařově. Domácí moc je spojena s postavením vládnoucího člena rodu. Jest upravena jedině rodinným statutem. Domácí moc vztahuje se na udělování souhlasu k sňatkům členů rodu, na určování jejich residence, na povolení vzdálení se z území státního. Domácí moci podrobena jest taktéž vychování všech princů a princezen i přísluší v tomto směru panujícímu vladaři nejvyšší rodinný dozor. Všeobecně přiznává se vladaři jako hlavě rodu, činiti opatření,

směřující k udržení cti, vážnosti, dobrého pořádku a blaha domu zeměpanského.

Nejvyšší rodinný dozor podléhá státoprávnímu omezení v tom, že z domácí moci panovník nemůže dnes učiniti žádného opatření, jež by znamenalo změnu stávajícího řádu posloupnosti trůnní. Domácí moc spojena jest sice s postavením panovníka jako nejvyššího orgánu státního, ale nepočítá se k výkonu státní moci a mezi panovníkova práva vládní. Akty nejvyšší domácí moci, ježto nepokládají se za akty vládní, vydávají se také u nás bez spolupodpisu zodpovědného ministra. Zahraniční ministr bývá zároveň vždy ministrem císařského domu i obstarává záležitosti, vztahující se na státoprávní postavení dynastie a na rodinná a rodová práva členů domu zeměpanského. Přísluší jemu jako státnímu a domácímu notáři intervenovati při úpravě rodinných poměrů domu a ověřovati příslušné akty. (Sem náleží: nejvyšší správa matriky členů domu, ujednávání smluv svatebních, spolupůsobení při renunciacích, zprávy dvorům cizím o událostech rodinných.) Bdí nad zachováváním předpisů domácího statutu (soudům sděluje prostřednictvím ministra spravedlnosti vždy jen ono jednotlivé ustanovení, jež týká se případu právě projednávaného). Zodpovědnost za to, že akty domácí moci nebude porušeno zákonodárstvím státu, nesou členové vlády rakouské a uherské před parlamenty svými. V r. 1893 ustanovil panovník, že při renunciacích arcivévodkyň se provdávajících přítomní mají býti též členové vlády uherské, a že veškery změny v rodinných poměrech členů domu,

pokud vztahují se nějak na řád posloupnosti trůnní, téže vládě úředně budou oznamovány.

III. Členům domu císařského přísluší titul rak. arcivévodů a »cís. a král. výsosti«. Jedině nejstarší syn panovníkův užívá titulu prince korunního. Zletilí členové domu mohou si udržovati též zvláštní čestný dvůr. Zletilí princové jsou členy panské sněmovny předlitavské i tabule magnátů uherské; v seznamu členů panské sněmovny bývají zaneseni ve svém 20. roce. Z civilní listy panovníkovy platí se členům domu apanáže, jejichž výši stanoví panovník. Apanáže nepodléhají osobní dani z příjmu (§ 154. zák. z 23. ledna 1914, č. 13. ř. z.). Podobných nároků veřejnoprávných naproti státu, jaké přísluší panovníkovi z civilní listy, ostatní členové domu nemají. Celkem stejných práv a čestných předností jako v Rakousku požívají členové domu královského v Uhrách. Dle starých zvykových řádů v Rakousku i v Uhrách zvláště vynikající postavení přiznávalo se manželce panovníkově. Bývala vždy účastna hodností a poct zeměpánových, korunovace i titulů majestátních.

Pokud nic jiného není ustanoveno, podléhají ovšem i členové domu, jsouce rovněž státními občany, obecným zákonům státním (občanským, trestním, povinnosti branné), požívají však taktéž stejných práv státoobčanských, jmenovitě též politických (volebních). Výkon těchto může podléhat různým omezením, daným v zájmu postavení členů dynastie. Podobné nezodpovědnosti a nedotknutelnosti, jaké požívá panovník, pro členy domu není. Členové domu císařského požívají však určitých výhod v různých směrech: tak nepod-

léhají břemenu ubytování vojska ani zákonu oylvlastnění koní za doby válečné, mají výhody poštovní a soudní, i zvláštní přednosti dle zřízení obecního. Residence, zámky a jiná stavení, ve kterých bydlí neb dočasně se zdržuje císař a nejvyšší dvůr, i zahrady a sady k těmto stavením náležející, vyjmuty jsou ze svazku obecního. Význam toho záleží v tom, že na tomto obvodu obstarává si úkoly obecní působnosti zeměpán zpravidla sám, a že nepřispívá se z nemovitostí oněch k příjmům obecním, jakož i že obvyklá vrchnostenská práva obecní správy bylo by lze v obvodu uvedeném vykonávati jen s povolením příslušného úřadu dvorského. Otázka, zda jednotlivá budova určena jest k trvalému a přechodnému pobytu panovníkovu a členů domu císařského, rozhoduje se povolaným úřadem dvorským. V právu trestním rovněž členové domu císařského požívají zvýšené ochrany právní (určité delikty proti nim spáchané posuzují se mnohem přísněji).

Dům panovnícký jest vyjmut z příslušnosti řádných soudů i z trestního soudnictví policejního. Zákon z 5. července 1912, č. 130 ř. z., jímž zavádí se vojenské řízení trestní, výslovně (§ 15.) vylučuje členy domu cís. z pravomoci vojen. soudnictví trestního. V ohledu soudním mají členové domu zvláštní své forum před soudem nejvyšším dvorského maršálka, kterýžto soud zasedá ve sporných záležitostech práva občanského členů rodiny panovnícké. Rovněž soudní svědecká povinnost členů domu císařského upravena jest zvláštním, přednostním způsobem. Rozumí se, že i privilegované soudnictví nejv. maršálka jest soud-

§ 20.

Vyrovnaní státoprávní a hospodářské.

I. Oba základní zákony dualismu, uher. zák. čl. XII. a rak. zákon o záležitostech společných, co do základního pojetí i co do znění se dosti rozcházejí. Rozdíl rakouského a uherského způsobu nazírání projevuje se již v nadpisech obou vyrovnacích zákonů z r. 1867. Rakouský zákon mluví o záležitostech v š e m z e m í m r a k o u s k é m o n a r c h i e společných, kdežto uherský zákonný čl. XII. vyhýbá se označení, jež by ukazovalo na jednotu říšského svazku a připouštělo jakkoliv existenci nějaké ústřední říše. Staví proti sobě »země koruny uherské« a »ostatní země« pod vládou panovníkovou jsoucí, jako by šlo o dva úplně samostatné státy. Společenství záležitostí rakousko-uherských je jen prostý reflex spojených mocí dvou samostatných, svrchovaných států a zakládá se jen na zmocnění a vůli jejich. Stát uherský vzdal se dle názoru uherského v r. 1867 z vlastní vůle jen své samostatnosti pro obor záležitostí společných po dobu, po kterou nedojde k nové úpravě. Panovník v r. 1867 jako král uherský vyrovnal se s národem uherským a jedním aktem týmž zá ostatní své země předlitavské současně uzavřel

jako jejich absolutistický vladař smlouvu se státem uherským.

Dle rakouského zákona udržovalo se zásadní hledisko, že, pokud v r. 1867 zachovány byly určité obory záležitostí společných, zachována byla také dosavadní říše jednotná, s ústřední státní mocí, se samostatnými orgány zákonodárnými a výkonnými v delegacích a společných ministrech. Starorakouský směr tento vychází od zachované existence bývalé říše ústřední, absolutistické, jak trvala v mezidobí let 1849—1860. Po ústavním zápase uherském za let šedesátých stol. XIX. dosavadní panovník říše ústřední vrátil zemím uherským částečně dřívější jejich samostatnost, a to v takové míře, že z doby té jest možno mluvit o zvláštním státě uherském. Tak vznikly prý jen v rámci celkového mocnářství rakousko-uherského dva státy dílčí, předlitavský a uherský. Ústřední stát v r. 1867 omezil prý jen dosavadní svoji působnost a postoupil část svých funkcí oběma státům dílčím, a sám vyhradil sobě toliko záležitosti společné. Vyloučení Uher ze svazku monarchie nebylo tudíž úplné, nýbrž státu ústřednímu zbyla ještě důležitá práva.

II. Dnešní výklady vyrovnacích zákonů z r. 1867 rozlišují jednak záležitosti, jejichž společenství pro obě polovice říše plyne z pragmatické sankce, jednak pak záležitosti, jež sice nejsou takto přímo společny, ale mají aspoň v obou státech být stejné upraveny. Záležitosti první kategorie, pragmaticky společné, jsou také spravovány společně, záležitosti druhé kategorie spravují se dle stejných, čas od času smluvených zásad. Záleži-

losti pragmaticky společné pokládají se za vlastní státoprávní základ jednoty mocnářství.

Uherský zákonný čl. XII. z r. 1867 vychází z pragmatické sankce z r. 1723, prohlašuje ji za slavnou základní smlouvu, na níž svazek zemí uherských a předlitavských spočívá. Onou fundamentální smlouvou jednak zaručena byla ústavní a vnitřní administrativní samostatnost Uher, jednak pojištěna byla nerozdílnost a nerozlučnost svazku všech zemí monarchie. Z této nerozdílnosti plyne dále vzájemný závazek k společné obraně a udržování společné bezpečnosti společnými silami. Ale prostředkem takové obrany spojenými silami je účelné vedení záležitostí zahraničních. Účelné vedení takové vyžaduje však společenství oněch záležitostí zahraničních, které se týkají všech zemí monarchie dohromady. A co do finančního nákladu na společnou obranu a společné zahraničné zastoupení prohlašují zde Uhry ochotu svoji, uznati náklad za společný a poměrně k němu přispívati. Ovšem zase věci finanční mají zůstatí jen potud společny, pokud toho vyžaduje krytí nákladu na obory společné. Dle toho jsou tedy tři obory společné správy: správa záležitostí zahraničních, vojsko a společné finance, pokud jde o úhradu nákladu na první dva obory správy.

Společenství věcí zahraničních a vojenských dle názoru uherského čl. XII. plyne přímo z pragmatické sankce: odtud tyto dva obory správy bývají krátce označovány za »záležitosti pragmaticky společné«, nebo za »záležitosti nezmenitelně společné«, t. j. za záležitosti, jež za všech

okolností mají zůstat společny již dle pragmatické sankce. Záležitosti uvedené tvoří také permanentní, stálou část vyrovnání rak.-uherského. Odtud zastávají na straně rakouské názor, že změna onoho pragmatického oboru společného z vůle jednoho státu nemá být přípustna. Obor záležitostí, jejichž společenství dle uherského zákonného článku XII. z r. 1867 plyne přímo z pragmatické sankce, smí být dle rakouského přesvědčení změněn, zvětšen nebo zmenšen jediné obapolnou smluvní dohodou a u vzájemném souhlasu obou členů svazku rakousko-uherského. Právě v té vzájemné vázanosti na permanentní společenství určitých záležitostí spatřuje se pak zase státoprávní základ svazku mocnářství, když žádný z obou států společenství onoho nesmí samovolně se vzdávati, aniž jeho jednostranně rozvazovati.

III. Na rozdíl od záležitostí pragmaticky společných bývají záležitosti obchodního a celního spolku zvány též záležitostmi »dualisticky společnými«. Uhry totiž připustily, aby o obchodních a hospodářských poměrech byl čas od času uzavírán obchodní a celní spolek. Odtud děleno bývá také vyrovnání rakousko-uherské na »vyrovnání permanentní neboli státoprávní«, jež upravuje zřízení a trvání společných institucí státoprávních, a na »vyrovnání hospodářské«, čili periodické, které týká se jen občasné úpravy vzájemných hospodářských vztahů. Určité hospodářské záležitosti jsou společny pouze dočasně na základě obchodního a celního spolku, na základě zvláštní úmluvy periodicky uzavírané. Nebo také společenství záležitostí zahraničných a vojen-

ských označuje se za »státoprávní stránku« vyrovnání rakousko-uherského z r. 1867, za stránku, která má zůstat nezměnitelná pozdějšími vyrovnacími úmluvami, kdežto záležitosti obchodního a celního spolku tvoří pak »národohospodářskou stránku« vyrovnání, stránku, která podléhá periodickému obnovování občasnými úmluvami. Společenství záležitostí »pragmatických« vztahuje se tedy především na velmocenské postavení monarchie. Vyrovnání hospodářské, každých deset let obnovované, pro státoprávní ráz monarchie není požadavkem podstatným.

IV. Uhři v r. 1867 uznali, že jsou určité obory společných zájmů, o nichž s Předlitavskem je třeba se dohodnouti, ale jen ve formě hodně volné. Záležitosti v těchto oborech společných zájmů nemají být přímo společně spravovány, ale přece v obou státech mají být upravovány dle stejných, čas od času smluvených zásad. Takové společné zájmové záležitosti bývají předmětem zvláštního obchodního a celního spolku, neboli obchodní a celní smlouvy. Zákonodárství o těchto záležitostech, jež v obou státech »mají být projednávány dle stejných, čas od času smluvených zásad«, jakož i jejich správa, považuje se po dualisticku za vlastní záležitost každého z obou států. Legislativa o nich přísluší naší říšské radě a říšskému sněmu uherskému.

Uherský zák. čl. XII. z r. 1867 prohlásil, že z uznané samostatnosti zemí koruny uherské plyne také právní samostatnost obou států na poli zákonodárství hospodářského, jmenovitě, že Uhry mají zde právo »vlastní zodpovědnou vládou

a vlastním zákonodárstvím činiti opatření a své obchodní záležitosti upravovati také celními hranicemi«. Společenství záležitostí obchodních neplyne prý z pragmatické sankce; na tomto poli mohou země uherské prý jednati jako země právně oddělené od ostatních zemí monarchie. Ježto však vzájemné zájmové vztahy zemí uherských a předlitavských jsou důležité a četné, projevuje uher. článek XII. ochotu, aby čas od času uzavírána byla obchodní a celní smlouva na úpravu styků obchodních. Uzavření takového spolku není však dle uherského zák. čl. XII. státoprávně nutno; odtud uherský zákon výslovně si vyhradil, pro případ, že by nedošlo k uzavření spolku, že zákonné svobodné disposiční právo země zůstane netknuto se všemi právy ostatními.

V. Za záležitosti, jež v obou polovicích říše bude spravovati dle smluvených zásad, prohlašuje uherský zák. čl. XII. všeobecně »záležitosti, jež se týkají obchodu a způsobu úpravy všeho tržebnictví«. Neopomenul uherský zákon ovšem hned doložiti, že uzavření obchodního a celního spolku stane se v zájmemnou smlouvou takovým způsobem, jakým se uzavírají podobná ujednání dvou států navzájem právně neodvislých. Z toho dnes Uhři dovozují, že prý obchodní a celní spolek, neboli, jak poslední vyrovnání z r. 1907 se vyjadřuje, obchodní a celní smlouva je prostou smlouvou mezinárodní povahy jako obchodní smlouvy s jinými cizími státy, a to mezinárodní smlouvou správně. Ministerstva obou polovic mají předlohu o uzavření spolku předložiti oběma parlamentům. Uherský zákon zmiňuje se sice o tom, že ob-

chodní a celní spolek má se týkati způsobu úpravy celého obchodu, ale hned o prvním obchodním a celním spolku nelze říci, že by byl se týkal úpravy všech obchodních poměrů a styků. Jednotlivě jmenuje uherský zákon, že tyto asi záležitosti tvořiti budou obsah příštího spolku: nepřímé daně, jsoucí v úzké souvislosti s výrobou průmyslovou, věci celní, při čemž příjmů celních jest užití na úhradu nákladů společných, záležitosti některých železnic, mincovnictví. Výpočet podává prostě ukázkou možného obsahu obchodního spolku, neznamenaje nikterak, že by snad nesměly být sem zařazeny ještě jiné věci.

Rakouský zákon z 21. prosince 1867 hledí záležitosti, jež v obou polovicích říše bude projednávat dle stejných, čas od času smluvených zásad, přesněji vytknouti, i vypočítává, že sem patří:

- a) záležitosti obchodní a hlavně zákonodárství celní;
- b) zákonodárství o nepřímých dávkách, jsoucích v těsné souvislosti s výrobou průmyslovou;
- c) stanovení měny;
- d) opatření o tratích železničních, jež se týkají zájmů obou polovic říše, konečně
- e) stanovení soustavy branné. Výpočet tento není úplný. Při tom nápadným způsobem branná soustava, ač týká se zevnějšího, mocenského postavení monarchie, octla se náhle mezi záležitostmi čistě hospodářské a finanční povahy. Rozumí se samo sebou, že stanovení soustavy branné nebylo nikdy předmětem obchodní a celní smlouvy.

VI. Otázka, zda tento výpočet rakouského zákona jest vyčerpávající, taxativní, nebo jen příklad-

ný, demonstrativní, nemá věcného významu. Oba státy do smlouvy celní a obchodní mohou libovolně vložit sobě kterékoli záležitosti, jež chtějí mít spravovány dle týchž zásad, neboli »po dualisticku společny«. A také vkládány byly do uvedené smlouvy záležitosti, které s věcmi obchodními vůbec nesouvisí, nebo zase požadavek úpravy dle stejných zásad rozšířen byl na řadu předmětů, stojících docela mimo obsah smlouvy obchodní a celní. Tak dnes dle stejných zásad má dít se též úprava policie zdravotní a veterinární ve vzájemných stycích obou států, úprava měr a vah, plavby námořské a vnitrozemské, úprava poměrů rakousko-uherské banky a jiných otázek. Kdyby tudíž onen výpočet určitých záležitostí v rakouském zákoně vůbec obsažen nebyl, bylo by to docela lhostejno. Projednávání těchto záležitostí dle »stejných, čas od času smluvených zásad« opatřuje se tak, že uvedené zde obory správní upravovány jsou v obou polovicích říše souhlasnými zákonnými předpisy.

Uherský zákonný článek XII. prohlašuje dále vedle zachování ústavy uherské za druhou základní podmínku vyrovnání, že nastoupiti má úplná ústavnost také v ostatních zemích panovníkových, neboť prý Uhry jedině s konstitučním zastoupením těchto zemí mohou vstoupiti ve vyjednávání o záležitostech společných. Konstituční práva a vlivy i v zemích západní polovice říše při projednávání věcí společných jsou dle vysvětlování článku XII. nezbytny. Již z toho jest patrné, že článek XII. není jen smlouvou mezi uherským národem a králem, za jakou jej v Uhrách vydávají, nýbrž že také samostatně zasahoval do vnitřních poměrů

zemí západních. Výhrada uvedená dnes (zvláště opakovaným užíváním nařízení z nouze i v záležitostech vojenských a věcech obchodního a celního spolku rakousko-uherského) stala se pochybnou.

§ 21.

Společenství věcí zahraničních.

I. **Stanovisko zákonů z r. 1867.** Uherský zákonný článek XII. praví: »Účelné vedení záležitostí zahraničních vyžaduje společenství oněch zahraničních záležitostí, které se týkají všech zemí monarchie dohromady. Proto diplomatické a obchodní zastoupení říše naproti cizině, jakož i opatření, potřebná k uzavírání mezinárodních smluv, náleží ve srozumění s ministerstvy obou dílů a za jejich souhlasu k agendám společného ministra záležitostí zahraničních. Mezinárodní smlouvy sdělí každé ministerstvo se svým vlastním zákonodárným sborem. Tyto zahraniční záležitosti uznávají také Uhry za společné.« Předlitavský zákon z 21. prosince 1867 o »záležitostech všem zemím rakouské monarchie společných« prohlašuje prostě za společné »záležitosti zahraničné s diplomatickým a obchodním zastoupením naproti cizině, jakož i opatření, potřebná ohledně smluv mezinárodních, při čemž schvalování smluv těchto, pokud toho dle ústavy je třeba, vyhrazuje se parlamentům obou polovicí říše.«

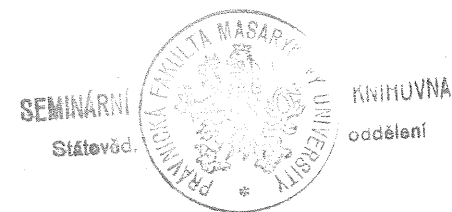
Uherský zákon vyrovnací prohlásil společenství oněch záležitostí zahraničních, které se týkají všech zemí monarchie dohromady. Předlitavský zákon o »záležitostech všem zemím mon-

archie rakouské společných« prohlásil však za společné všechny záležitosti zahraničné vůbec, bez ohledu na to, týkají-li se jen jednoho z obou států zvláště. Dle uherského zákona je tedy obor společných záležitostí zahraničných užší, než dle předlitavského. I dle zákona uherského náleží ovšem mezi záležitosti společné především všechny ony zahraničné věci, které se týkají velmocenského postavení monarchie. Takové záležitosti zahraničné, které se týkají jen jednoho z obou států monarchie, Uhři dle znění zákona svého za společné počítati nechtějí.

II. Schvalování smluv mezinárodních. Předlitavský zákon o záležitostech společných vyhrazuje schválení mezinárodních smluv říšské radě a říšskému sněmu uherskému potud, pokud schválení takového dle ústavy jest třeba. V čl. 6. státního základního zákona o moci vládní a výkonné ze dne 21. pros. 1867 a v § 11. státního základního zákona o zastupitelstvu říše z 21. pros. 1867 ustanoveno je, že do působnosti rady říšské náleží zkoumání a schválení smluv obchodních a oněch smluv státních, které 1. ukládají břemeno říši nebo jejím částem, nebo které 2. ukládají povinnosti jednotlivým občanům, nebo konečně, které 3. mají za následek změnu území předlitavského. Předlitavská ústava zná tedy vesměs skutečné přivolení a schválení říšské rady, nikoli pouhé oznámení a vzetí na vědomí, ale za to zase spolupůsobení říšské rady vztahuje se jen na určité, jednotlivě vyjmenované, druhy smluv státních a říšská rada nemá příležitosti podrobovat kritice své všechny smlouvy bez rozdílu, jako mohl by činit říšský

sněm uherský. Dle předpisu uherského vyrovnačích zákona totiž mají být všechny smlouvy mezinárodní bez rozdílu sděleny parlamentu. Říšskému sněmu uherskému dána byla by možnost posuzovat všechny druhy státních smluv. Uherský zákon mluví však jen o »sdělení« sněmu říšskému, nezmiňuje se o tom, zda k některým smlouvám je třeba »souhlasu« či »schválení« sněmovního.

Státní základní zákon o moci vládní a výkonné požaduje souhlasu říšské rady k platnosti státních smluv tam uvedených. Smlouvy, parlamentem schválené a vyhlášené, obsahují-li právní předpisy, jsou pro občany závazny jako jiné zákony, se stejnou schopností měniti a rušiti předpisy starší. Jest také dobře možno, že táž smlouva obsahuje ujednání mezi státy a současně dává sama závazné předpisy na jeho provedení, upravujíc hned zároveň látku zákonodárcovu. Smlouvy takové bývají také vyhlášovány s platností pro každý stát zvláště. U nás vyhlášují se za spolupodpisu příslušných ministrův odborných a s poukazem na udělený souhlas obou sněmoven říšské rady. Předpisu o tom, které státní smlouvy mají být vyhlášovány, není. Zákon z 10. června 1869, čís. 113. ř. z., o vyhlášení v říšském zákonníku, praví jen všeobecně, že v říšském zákonníku vyhlášují se státní smlouvy, určené k veřejnému vyhlášení. Smlouva, říšskou radou schválená, nahrazuje pak již příslušné zákonné předpisy. Obyčejně ve smlouvách státy se zavazují, že postarají se o příští vydání zákonů, potřebných na provedení příslušné smlouvy. Smlouvy k schválení předkládá parlamentům ministerstvo zahraničné jen

prostřednictvím ministerstva rakouského a uherského, jejichž předsedové jsou ostatně členy společné ministerské rady.

III. Uzavírání smluv státních. Původnímu společenství záležitostí zahraničních a historické skutečnosti, že uzavírat státní smlouvy bývalo vždy právem společného mocnáře, odpovídá, aby všechny státní smlouvy s cizími státy uzavírala monarchie společným ministrem zahraničních záležitostí. V poměru k státům cizím oba státy mají vystupovat jako jediná mocnost, jako jediný kontrahent, v zájmu zachování velmocenského postavení říše. (V § 8. uher. čl. XII. také skutečně přichází výraz: »zastupování říše naproti cizině.«) Ze společenství diplomatické služby plyne vždy kompetence orgánů společných zastupovat i v takových záležitostech zahraničních, které se dotýkají jen zájmů některého z obou státův. I mezinárodní smlouvy státní, jež týkají se jen jednoho z obou států monarchie, uzavírá společný ministr záležitostí zahraničních, ovšem s platností pro každý stát samostatně. Než diplomatický postup při uzavírání smluv státních v Rakousku není dnes již jednotný, i jest v tomto směru zvláště vytknouti:

I. Státní smlouvy obsahu politického, jako obranné spolky a aliance, smlouvy o rozhodčí soudy mezinárodní a o kodifikaci zásad práva válečného, konvence mírové, konference o zájmových otázkách politiky velmocenské, uzavírají se dosud společným ministrem zahraničních záležitostí nebo společným zástupcem monarchie, a to ve jménu monarchie Rakousko-Uherské nebo ve

jménu Rakousko-Uherska, i podpisují se společným ministrem záležitostí zahraničních nebo společným zmocněncem monarchie.

2. Při smlouvách obsahu hospodářského jest dnes postup jiný. Pokud jde o smlouvy obchodní, praví uherský článek XII. (a zákon předlitavský), »že obchodní zastoupení říše naproti cizině náleží mezi agendy společného ministra zahraničního«. Odtud smlouvy obchodní náleží uzavírat společnému ministru zahraničních záležitostí. Původně bývaly také všechny smlouvy obchodní uzavírány ve jménu »monarchie Rakousko-Uherské«. Z pravidla tohoto připuštěny byly za posledních let výjimky na prospěch dualismu.

Uherský článek XXX. z r. 1899 ustanovil, že uzavírání smluv obchodních bude se díti ve jménu obou států. Znění toto se společenstvím obchodního zastoupení je ovšem v odporu. Konečně pak zákonem z 30. prosince 1907, jímž vyhláší se poslední hospodářské vyrovnání rakousko-uherské, bylo ustanoveno, že s výhradou ústavního schválení obou sborů zákonodárných společný ministr záležitostí zahraničních, na základě úmluv, které vlády obou států učiní, vyjednává a uzavírá s cizími státy nové smlouvy, kterými se upravují hospodářské styky, zejména obchodní, celní, plavební a konsulární smlouvy. V závěrečném protokole k obchodní a celní smlouvě z 1907 mimo to bylo smluveno, že uvedené smlouvy budou podpisovány společným ministrem věcí zahraničních nebo společným zástupcem a zástupcem každé z obou vlád. Jednotnost zastoupení obchodního uznána jest však ve vyrovnání z r. 1907 vý-

slovným prohlášením, že jmenované smlouvy, kterými se upravují hospodářské styky, jsou pro oba státy stejně závazny. Starší předpis uherský z r. 1899, že smlouvy obchodní uzavírány budou ve jménu obou států, zůstal patrně v platnosti. Vyrovnání z r. 1907 učinilo také novou koncesi stanovisku maďarské státní řeči předpisem: »kdyby smlouvy tohoto druhu (hospodářské) nebyly uzavřeny výhradně jazykem francouzským, tu mají být stejnou formou vyhotoveny jazykem německým a maďarským, a obojí znění je podepsati jako originální text.« Vedle německé řeči i maďarská stává se autentickým textem mezinárodních smluv.

3. Podobný postup zachovávan bývá dnes, uzavírají-li se mezinárodní smlouvy o předmětech, které náležejí do samostatného zákonodárství obou jednotlivých státův a do jejich samostatné správy (smlouvy »autonomní«). Mezinárodní smlouvy o ochraně práva autorského, o ochraně dělnické, mezinárodní smlouvy poštovní a telegrafní, z oboru justičního (jako o poskytování právní pomoci), smlouvy zdravotní, o úpravě práce v podnicích průmyslových, bývají uzavírány a podpisovány jednak společným zástupcem, jednak zvláštními zmocněnci z Rakouska i Uher. Někdy též výslovně jmenuje panovník pro uzavření určité státní smlouvy zvláštního společného zmocněnce za »Rakousko a Uhry«, dále samostatného zástupce za »Rakousko« a samostatného za Uhry.

IV. Vlivy dualistické. Uherský zákonný čl. XII. praví: »diplomatické a obchodní zastoupení říše« naproti cizině náleží mezi agendy

společného ministra zahraničných záležitostí. Ale hned se dodává: »ve srozumění s ministerstvy obou polovic říše a za jejich souhlasu«. Zajišťuje se tu vliv ministrům obou států nejen při uzavírání smluv státních ministrem společným, ale vůbec ve společných záležitostech říše, a to v záležitostech pragmaticky společných, zahraničných. Tento vliv zajištěn jest ministerstvům obou polovic takto i při uzavírání smluv obsahu politického a při vedení a určování směru celé politiky zahraničné. O smlouvách, kterými se upravují hospodářské styky, pak od r. 1907 vůbec platí, že je ujednává společný ministr zahr. na základě úmluv, které se stanou mezi vládami obou státův. Vládám obou státův přiznává se tedy značný vliv.

Ale Uhři již při obchodní a celní smlouvě z r. 1878 vymohli si ještě jinou koncesi: bylo tehdy ustanoveno, že společný ministr zahran. záležitostí musí obchodní smlouvu s cizím státem při jejím uplynutí vypověděti, když ministerstvo jednoho státu za to požádá. Toto právo vypovídací jednotlivé vlády přešlo i do posledního vyrovnání z r. 1907. Vláda, jež užiti by chtěla vypovídacího práva, ve smlouvách vyhrazeného, naproti cizím státům, má svůj úmysl nejpozději 6 měsíců před uplynutím lhůty výpovědní oznámiti vládě druhého státu, aby mohlo dojít k dohodnutí mezi oběma vládami. Když během této lhůty k dohodě nedojde, musí společný ministr záležitostí zahraničných smlouvu vypověděti, jakmile i jen jeden z obou států jednotlivých za to požádá. Smlouvy bez termínu, uzavřené na dobu

neurčitou, musejí být na přání jednoho z obou států vypovězeny nejpozději do 6 měsíců od doby, kdy přání toto druhému státu bylo oznámeno.

§ 22.

Záležitosti vojenské.

I. Ustanovení zákonů z r. 1867. Za společnou záležitost prohlášeno bylo v předpisech rakouského zákona: »vojenství, čítajíc v to vojenské námořnictvo, avšak s vyloučením povolování branců a zákonodárství o způsobu výkonu branné povinnosti, s vyloučením opatření o dislokaci a zásobování vojska, dále s vyloučením úpravy občanských poměrů členů vojska, jakož i úpravy jejich práv a povinností k službě vojenské se nevztahujících«. Opatření, jež týkají se řízení, vedení a vnitřní organisace vojska, příslušejí výhradně císaři. Uherský zákon jedná o vojenství takto: »následkem ústavních panovnických práv Jeho Veličenstva v oboru vojenství uznává se vše, co dotýká se jednotného řízení, vedení a vnitřní organisace celého vojska, a tudíž také uherského vojska, jakožto doplňující části celého vojska, za příslušné v nařizovací moc Jeho Veličenstva«. Dále je v uherském zák. čl. XII. ustanoveno, že země vyhrazuje sobě ve smyslu dosavadních zákonů, a to co do oboru zákonodárství i co do správy tyto záležitosti: občasné doplňování uherského vojska válečného a právo povolování branců, stanovení podmínek tohoto povolování

vání a doby služební, jakož i opatření co do dislokace a zaopatřování vojska.

Konečně prohlašuje země, že stanovení nebo změna branné soustavy, pokud jde o Uhry, státi se smí vždy jedině se svolením zákonodárství uherského. Ježto však takové stanovení, jakož i pozdější přeměna, může být účelně provedena jen dle stejných zásad, bude v každém jednotlivém případě oběma sborům zákonodárným po předchozí dohodě obou ministerstev předložena vždy osnova zákona, vycházejícího ze stejných zásad. Aby vyrovnány byly rozdíly, které snad vzniknou v názorech obou sborů zákonodárných, mohou oba sbory tyto vstoupiti ve vzájemný styk deputacemi. O oněch občanských poměrech, právech a závazcích jednotlivých příslušníkův uherského vojska válečného, které se nevztahují na službu vojenskou, bude rozhodovati zákonodárství uherské, po případě vláda uherská. Celkové náklady na vojenství uznávají se za společné.

Rakouský státní zák. zákon o zastupitelstvu říše pak shodně dle vzoru uherského přidělil do působnosti říšské rady: všechny záležitosti, které vztahují se na způsob, řád a trvání povinnosti branné, jmenovitě každoroční povolování počtu odváděného mužstva, jakož i všeobecné předpisy o zaopatřování a ubytování vojska i o dodávání příprže (podrobnější předpisy o třech posledních předmětech náleží vydávati zákonodárství zemskému).

II. Význam předpisů z r. 1867. Ve vojenství Uhři sami přiznávali společnému panovníku říše vše, co se týče jednotného vedení,

velení a vnitřní organizace celé armády. Než hned v témž zákonném článku mluví se výslovně o uherském vojsku, jakožto o doplňující části armády celkové, a o občasném doplnění vojska Uherskem. Smysl těchto výrazů nebyl jasný. Mimo to Uhři mysleli si jednotu armády jen co do správy, co do vedení a řízení, jen tedy v aktech administrativy, kdežto v zákonodárství o věcech vojenských chtěli zachovati stará práva říšského sněmu svého z doby před r. 1848, a chtěli zákonodárství ve věcech vojenských míti dualistické, uherské a předlitavské. Ze starých práv říšského sněmu uherského vyhradili si nejprve každoroční povolování kontingentu branců. Ježto tu šlo o historické právo říšského sněmu uherského, nemohlo býti přiznáno delegacím, ale pak zase pro zachování parity musilo totéž právo každoročního povolování branců býti uděleno také předlitavské říšské radě. Dále vyhradili si Uhři, že zákonodárství, a ve výkonu tohoto zákonodárství pak odpovědná vláda uherská, bude upravovati občanské poměry vojska, práva a závazky jednotlivých členů vojska uherského, které se nevztahují na službu vojenskou. Zde mají tedy Uhři samostatnost nejen co do zákonodárství, nýbrž i co do správy. Rovněž zákonodárství uherské podrželo jak stanovení podmínek povolování branců a stanovení doby služební, tak také právo vydávati opatření, týkající se dislokace a zaopatřování vojska ve smyslu zákonů před rokem 1867 platných. V tomto cíli oboru vyhrazeno Uhrům zase však již nejen zákonodárství, nýbrž i správa. Při stanovení

a úpravě soustavy branné je připuštěna taktéž úplná kompetence uherského zákonodárství, jen úprava branné soustavy musí se dít v obou polovicích říše dle týchž zásad a musí v obou státech dojíti k zákonům souhlasným. Zákon branný jest tedy i při jednotě armády dualistický. Samostatnost obou sborů zákonodárných omezena je jen výhradou, že pravidla o branné soustavě vázána jsou na tytéž principy a dohodu obou vlád.

Dle toho pak i rakouská říšská rada usnáší se na zákoně branném, jenž jest dvojitý, rakouský a uherský. Rakouské zákony dále samostatně, po dualisticku, upravují taktéž občanské poměry příslušníků vojska a vojenská břemena, při čemž ovšem provádění těchto zákonů dualistických a správa dle nich zůstává úřadům rakouským, ministerstvům naší polovice říše. Na těchto polích dualism a samostatnost obou států zasáhly nejen legislativu, nýbrž i exekutivu, správu, když v r. 1867 nepodařilo se jednotnost vojenství zaručit i co do zákonodárství. A tak jednota armády zjevuje se dnes jen v oboru moci panovníkovy, v řízení, vedení, velení a vnitřní organizaci branné moci, neboli v oboru t. zv. rezervátních práv zeměpanských.

III. O vojsku uherském. V uherském zák. čl. XII. mluví se také o vojsku uherském jako o doplňovací části armády společné. Výrazu vojsko uherské jako doplňovací část vojska společného rozumí se na straně rakouské tak, že jím zahrnuty jsou jen uherské pluky společné armády, jen vojsko v Uhrách odváděné ku společné armádě,

jen kontingent příslušníkův uherských ve společné armádě. Ale Maďaři z výrazu tohoto odůvodnili záhy nutnost zvláštní zemské obrany pro svoji polovici říše a vymohli si v roce 1867 znovu zřízení samostatného ministra pro zemskou obranu uherskou, jež mívali ostatně již v roce 1848. Aby byla zachována parita v Předlitavsku, došlo též k zřízení zemské obrany v Předlitavsku. Tak vedle jednotné armády máme nyní ještě vojska dvě, předlitavské a uherské. Dnes skutečně jsou to již řádná vojska, k nimž samostatně se odvádí, se samostatnou náhradní zálohou; jsou řízena jako stálé oddíly; ale jsou to instituce úplně dualistické. Jen co do vojenského velení jsou s armádou sloučeny a jednotny, ale v záležitostech legislativy a vojenské administrace jsou to již instituce dualistické. Uherská zemská obrana má také uherské odznaky, uherské velení a představuje tak samostatné uherské vojsko, o němž rozhoduje jen uherský ministr zeměbrany a uherské zákonodárství, zcela tak, jak tomu bylo v r. 1848. Ku členství v některé zemské obraně vyžaduje se taktéž státního občanství příslušné polovice říše, rakouského nebo uherského, kdežto v armádě společné slouží obojí občané státní bez rozdílu. Zákonodárství o úpravě poměrů zemské obrany a domobrany přísluší vůbec každé polovici říše samostatně. O obou institucích máme dvojí zákony, rakouské a uherské, jež v každé polovici prováděny jsou výhradně jen jejími ministry a úřady.

Z výrazu »vojsko uherské, jakožto doplňující část armády celkové«, hledí některé politické strany uherské dovozovati existenci zvláštního uherského vojska jako samostatné části společné

armády. Než sám uher. zák. čl. XII. mluví o vojsku uherském jen jako o doplňující části společné armády, nikoli jako o vojsku samostatném nebo o zvláštním celku.

IV. Dělení branné moci. Ozbrojená moc dělí se na společnou brannou moc, pak na zeměbranu a na domobranu. Společná branná moc obsahuje společné vojsko a válečné loďstvo. Společné vojsko a zeměbrana mají jakožto doplňující součást svou náhradní zálohu. Společná branná moc povolána jest k tomu, aby hájila rak.-uh. mocnářství, t. j. všechny země panovníkovy, proti nepřátelům zevnějším a zachovávala vnitřní bezpečnost. Zeměbrana jest k tomu určena, aby v čas války podporovala společnou brannou moc a konala obranu uvnitř, v čas míru určena jest také k tomu, aby udržovala vnitřní pořádek a bezpečnost. Veškeré záležitosti zeměbrany náležejí do oboru působnosti ministra zemské obrany. Domobrana slouží podle ustanovení v zákoně o domobraně obsažených ku podpoře společné branné moci a zeměbrany. Domobrana jest integrující součástí armády a požívá téže ochrany práva mezinárodního. Veškeré záležitosti domobrany náležejí do oboru působnosti ministra zemské obrany. Náklad na zeměbranu v míru uhrazuje se z rozpočtu ministerstva zemské obrany, náklady mobilisace zemské obrany a jejího užití k účelům válečným uhradí se z rozpočtu ministerstva války. Kdežto o úpravě zemské obrany a domobrany přísluší rozhodovati zákonodárství každé polovice říše, je zaručena naproti tomu jednotnost správy v šeho vojenství vůbec předpisem zákonův o zemské obraně a domobraně, že panovníkovi náleží sta-

novit vnitřní organizaci těchto sborů. Svolání zemské obrany v případě mobilisace děje se rozkazem císařovým za spolupodpisu zodpovědného ministra zemské obrany; svolání domobrany děje se rozkazem císařovým po slyšení ministerské rady v onom rozsahu, jak toho vyžaduje zájem obrany státu; užití domobrany mimo obvod státu vyžaduje zmocnění říšským zákonem, není-li nebezpečí v prodlení, kdy stačí dodatečné oznámení říšské radě k schválení za zodpovědnosti vlády. K svolání sborů armády společné spolupodpis ministra války předepsán není.

Vojsko bosensko-hercegovské tvoří dnes integrující součást armády společné. Povolení nákladu na vojsko toto nepřísluší zemskému sněmu bosensko-hercegovskému, byť i náklad uvedený hradil se z tamních prostředků zemských. Každoročně vkládá se příslušný obnos do rozpočtu zemského zemí zabraných, aniž však obnos onen smí být předmětem jednání ve sněmu. Vnitřní organizace vojska bosensko-hercegovského přísluší císaři; podřízeno pak jest stejně jednotnému vedení a správě společného ministra války, jako ostatní armáda společná. Dřívější, přechodné (před r. 1908) státoprávní postavení zabraných zemí způsobilo vydání dvou zvláštních zákonů, rakouského a uherského, o tom, že sbory vojska bosensko-hercegovského mohou být rozloženy i na území obou států monarchie. V zákonech oněch (rak. zákon jest z 29. pros. 1890, č. 3. ř. z. z 1891) bylo ustanoveno, že sbory vojska bos.-hercegovského se svolením vlády jednoho každého státu mohou být rozloženy na území rakouském nebo uherském za účelem úplnějšího vojenského vý-

cviku. Povinnost ubytovací rozšířena jest i na vojsko bosensko-hercegovské. Vůbec vyloučeno jest z příslušnosti zemského sněmu bosensko-hercegovského zákonodárství o úpravě povinnosti branné, o ubytování a zaopatřování vojska, jakož i všeobecně o jiných, branné moci se týkajících záležitostech.

V. Povolení počtu brancův. O kontingentu branců stanoví branný zákon z 5. července 1912, čís. 128 ř. z. toto: Počet branců, jehož jest třeba, aby se udržela společná branná moc, mimo brance, které má k tomu dodati Bosna a Hercegovina, ustanovuje se pro první rok působnosti tohoto zákona na 136.000, pro druhý rok na 154.000, pro třetí a následujících devět let ročně na 159.000 mužův, a bude tento stav branců rozvržen jednak mezi království a země na říšské radě zastoupené a jednak mezi země koruny Uherské dle počtu obyvatelstva. Počtem obyvatelstva v tomto smyslu rozumí se počet rakouských státních občanů, který byl zjištěn při posledním sčítání lidu. Podle sčítání lidu dne 31. prosince 1910 konaného království a země na říšské radě zastoupené mají nyní postavití pro společnou brannou moc pro první rok působnosti tohoto zákona branecký kontingent 78.003, pro druhý rok 88.327, pro třetí a následujících devět let ročně 91.482 mužů. K udržení zeměbrany království a zemí na říšské radě zastoupených, kromě Tyrolska a Vorarlberska, ustanovuje se pro první rok působnosti tohoto zákona branecký kontingent 20.715, pro druhý rok 22.316, pro třetí rok 23.717, pro čtvrtý rok 25.018, pro pátý rok 26.019, pro šestý a následujících šest let ročně 26.996 mužů. Výška

počtu branců na udržení společné branné moci a braneckých kontingentů zeměbrany ustanoveného může před uplynutím dvanácti let od začátku platnosti tohoto zákona toliko tenkráté býti předmětem nové zákonné úpravy, když panovník příslušnými odpovědnými vládami uzná za potřebno, aby byla zvýšena nebo zmenšena. Před vypršením dvanácti let buďtež předlohy o nezměněném ponechání nebo o změně počtu branců na udržení společné branné moci a braneckého kontingentu zeměbrany vládou v čas podány radě říšské. Skutečné postavení všech kontingentů může však nastati jen tenkráté, když byly zákonodárstvím pro příslušný rok také již povoleny. Císařské nařízení ze dne 20. března 1914, vydané na základě § 14. státního zák. o zastup. říše ze dne 21. pros. 1867, zvýšilo však rakouský kontingent branců, v r. 1912 stanovený. Pro armádu společnou zvýšil se počet branců o 5600 mužů, pro zeměbranu o 4580 mužů, jejichž odvod současně nařízením zmíněným se povoluje. Následkem tohoto zvýšení musil být v císař. nař. z 20. března 1914 také znovu rozpočten kontingent pro celou onu řadu let, pro kterou byl v r. 1912 stanoven, t. j. ještě pro devět let.

V zemích Koruny uherské zemskému sněmu království chorvatsko-slavonského povolování kontingentu branného, jakož i zákonodárství o povinnosti branné, o ubytování i zaopatřování vojska nepřísluší, neboť všechny tyto záležitosti i se stanovením kontingentu pokládají se za záležitost společnou, Chorvatsku i Uhrám, i přísluší rozhodování o této společné záležitosti jedině společ-

nému říšskému sněmu v Budapešti. Povolování a ustanovení kontingentu branců pro Bosnu a Hercegovinu také nepřísluší zemskému sněmu bosensko-hercegovskému, nýbrž stanovení počtu toho děje se každoročně prostě cestou nařízení společného ministerstva na základě zmocnění panovníkova. Tyroly a Vorarlbersko vyjmuty jsou z platnosti rakouského zákona o zemské obraně, platného pro ostatní země předlitavské. Mají pro obranu země zřízení zvláštní. Dle zemského zřízení tyrolského přísluší tam zemskému sněmu spolupůsobiti při zákonodárné úpravě zřízení zemské obrany a zemských stfělcův. Zákonodárná úprava zemské obrany tyrolské spočívá také na zákoně zemském. Jinak ovšem i zemská obrana tyrolská tvoří integrující součást veškeré branné moci říše. Pro Tyroly a Vorarlbersko platí předpis zvláštní, že povolování kontingentu branců pro zemskou obranu tyrolskou děje se každoročně sice taktéž na radě říšské, ale že, kdyby počet branců těchto měl být zvýšen, má se tak státi jen se souhlasem zemského zákonodárství tyrolského. Při každé změně určí zákonodárství zemské nově počet branců, kteří mají být odváděni pro zemskou obranu tyrolskou.

VI. Význam povolovacího práva parlamentu. Předlohu o povolování počtu branců jest v Rakousku předložiti dříve sněmovně poslanecké; neshodnou-li se obě sněmovny o výši kontingentu, platí v pochybnosti počet nižší za povolený. Povoluje-li se kontingent branný na více let, jako v posledním branném zákoně, jest vyžadovati, aby příslušné ustanovení zákona o kontingentu, na řadu let stanoveném,

přijato bylo v obou sněmovnách naší říšské rady většinou dvou třetinovou, t. j. takovou, jaké potřebí jest ku změně stát. základního zákona. Zajisté povolení podobné na více let obsahuje změnu předpisu stát. zákl. zákona o zast. říše, kdež říšské radě přiznává se výroční povolování branců.

Povolování kontingentů branců je aktem správním, jenž jen pro větší svoji důležitost podroben je požadavku parlamentního svolení. Jde tu o pouhé provedení zákona branného, jenž sám stanoví vždy početní stav stálého vojska pro celou řadu let, tak že v tomto případě každoroční povolování parlamentu má význam ještě zvláštního, výslovného zmocnění vlády. Oprávnění k odvodu branců plyne již z obecného zákona branného, jenž roční kontingent brancecký sám určil. Zákon branný sám jest zákon materiální. Obsahuje závazné normy, t. j. pozitivní stanovení zásad, v dosavadním právním řádu neobsažených, normy, jimiž dosavadní řád právní se mění, doplňuje, autenticky vykládá nebo ruší. Povolování kontingentu branců má však ráz zákona formálního, protože obsahuje pouze prováděcí nařízení k zákonu brannému; nestanoví se jím nic, co by již v předcházejícím právním řádu nebylo obsaženo; akt onen nestanoví nových právních zásad, neukládá státním občanům nových břemen a nových povinností a také nedoplňuje právní řád autentickým výkladem; pohybuje se na půdě platného právního řádu. Zákony materiální obsahují novou úpravu práv a povinností občanů státních závaznými předpisy. Zákony formální provádějí zásady, v současném právním

řádu již obsažené. Provádět zákony náleží exekutivě, čili v užším smyslu správě — povolení kontingentu branců, jímž provádí se pouze platný zákon branný, náleží tudíž mezi akty moci výkonné, mezi akty správy, a nazývá se proto »zákonem formálním«, ježto představuje akt správy ve formě zákona.

VII. Povaha práv císařových a určení řeči armádní. V literatuře rakouské často zastávají názor, že panovník svá práva nad vojskem vykonává jako absolutistický vladař říše ústřední. Předpisem o správě vojenství jednotného a nejvyšším velení panovníkově byla prý tato absolutní moc uznána. Uherský zákon (§ 11.) výslovně však mluví o »ústavních právech panovníckých« nad vojskem. Panovníkova pravomoc ve vojenské správě jest mocí »ústavní«; panovník tuto moc vykonává má způsobem »ústavním« — tak také zastávají stále na straně uherské. Dle výkladu uherského znamená výraz »ústavní práva zeměpanská« v oboru vojenství především, že i vojenská pravomoc panovníkova jest založena na ústavě uherské, a že předpisy uherského zákona o panovníkově nejvyšším velení vojsku upravují pouze pravomoc krále uherského, nikoli však kompetenci mocnáře společného. Jakmile však vojenská výsostní práva panovníkova jsou pouze »ústavními právy krále uherského«, plynou z toho dle názoru uherského jako další důsledek tyto zásady:

1. práva tato mohou býti vykonávána jedině za spolupodpisu a zodpovědností ministerstva uherského;

2. i na výsostná vojenská práva panovníkova

jako na každé právo ústavní vztahuje se zákonný konstituční vliv říšského sněmu uherského;

3. rozsah a objem ústavních zeměpanských práv krále uherského nad vojskem může být změněn, rozšířen nebo zmenšen jedině za spolupůsobení zákonodárství uherského.

V Rakousku ovšem právo panovníkova nejvyššího velitelství armádního počítá se mezi jeho práva rezervátní, t. j. mezi taková, jejichž výkon náleží panovníku osobně, bez požadavku kontrasignace ministerské a bez účasti sborů zákonodárných. Toto stanovisko proniká také v rakouském zákoně o záležitostech společných, dle něhož »nařízení o velení, vedení a vnitřní organizaci armády veškeré přísluší v ý h r a d n ě císaři«. Jest zde tudíž neobmezená výhrada na prospěch praerogativ majestátních, s vyloučením jiných vlivů konstitučních a s výjimkou obvyklé ministerské zodpovědnosti.

Uznání existence rezervátních panovníckých práv výsostných nad vojskem bude směřovatno pro rozhodnutí otázky, kterému orgánu přísluší právo, aby stanovil velící a služební řeč vojska. Jest určení této řeči záležitostí »řízení, vedení a vnitřní organizace« vojenské? Uznávají sice i v Uhrách, že dle dnešního stavu stanovit řeč velící a služební jest právem královským (ale výhradně krále uherského), ale dodávají, že tento stav kdykoli může být změněn cestou samostatného konstitučního zákonodárství uherského. Ostatně prý v Uhrách řeč maďarská jest řečí státní a řeč státní jest řečí úřadů veřejných: úprava řeči velící a služební náleží do úpravy všeobecné uherské otázky jazykové u veřejných úřadů.

Jednota řeči armádní dosud sice i naproti požadavkům Uhrů se udržela, ale přece domohli se určitých ústupků aspoň co do styků s úřady společné armády. Pro Uhry skutečně nařízeno bylo zvláštním výnosem společného ministra války ze dne 27. srpna 1904, aby se užívalo řeči maďarské v dopisování úřadů a ústavů vojenských s úřady civilními a osobami soukromými v Uhrách. Stalo se tak v důsledku toho, že na území státu uherského je maďarština dle ústavy řečí státní. Předlitavské vojenské sbory a ústavy, obdrželi podání maďarské a nemohou-li je vyřídit touže řečí, mají se obrátiti o překlad na ono okresní doplňovací velitelství, v jehož obvodu jest uherský úřad neb osoba podání činící. Vyřízení doručí se však v řeči maďarské. Vojenská velitelství a ústavy dopisují v Uhrách úřadům civilním řečí maďarskou, vojenské sbory předlitavské německy. Služební řeč uherské zemské obrany je maďarská, v Chorvatsku však chorvatská.

Služební a velící řeči armády společné dle vojenského služebního řádu jest jazyk německý. Dle předpisu zákona o zemské obraně ze dne 5. července 1912, čís. 129. ř. z., děje se velení v zeměbraně ve veškerém obvodu království a zemí na radě říšské zastoupených touže řečí jako ve společném vojsku. Zákon z 5. července 1912, čís. 130. ř. z., o vojenském trestním řízení pro armádu společnou stanoví, že řečí soudů vojenských jest služební řeč armády společné. Styk vojenských úřadů justičních s úřady a stranami civilními řídí se dle vojenských předpisův úředních. Jednání a líčení před soudy vojenskými zpravidla děje se v řeči armádní, není-li však obžalovaný jí mocen, lze jednati i v ně-

keré z řečí »v zemi obvyklých« v královstvích a zemích na radě říšské zastoupených, pokud přivolání žalobce, obhájce a členů soudu, oné řeči znalých, nečiní zvláštních obtíží. Za vnitřní řeč úřední a za jazyk protokolů všeobecně prohlašuje se služební řeč armády společné. Užívání jazyků u justičních úřadů vojenských, zřízených v Uhrách, řídí se tamějšími předpisy. Obdobné předpisy jazykové jako pro soudy vojenské společné armády platí i pro soudy zemské obrany dle zákona z 5. července 1912, čís. 131. ř. z. S obžalovanými jiného jazyka, než jest některý z jazyků v zemi obvyklých v Předlitavsku, jedná se prostřednictvím tlumočnicků, leč že by všechny osoby soudní náhodou byly oné řeči mocny.

VIII. Soudnictví vojenské. Otázka vyhlášení stavu válečného a otázka administrativního užívání zbraně vojskem nebyla dosud zákonně upravena, ačkoli článek 11. státního základního zákona o moci vládní a výkonné slíbil, že bude vydán zvláštní zákon o exekutivním právu správních úřadů. Obě uvedené otázky dosud upraveny jsou služebním řádem vojenským. Vojenský reglement má však povahu pouhého nařízení správního, t. j. všeobecné instrukce pro vojsko, a nebyv jako zákon vyhlášen, nemůže dle obecných zásad podávat závaznou úpravu práv a povinností občanů, kteří s vojskem přijdou do styku. Úprava soudnictví vojenského v státním základním zákoně o moci soudcovské jest vytknuta tak, že »obor působnosti soudů vojenských stanoven bude zvláštními zákony«. Dle tohoto znění zákona nespádalo by do pravomoci sborů zákonodárných stanoviti orga-

nisaci soudů vojenských ani určovati formy, v jakých diti se má řízení před soudy těmi. Jen úprava materiálního práva trestního by připadla legislativě, kdežto organisace a řízení zůstaly by vyhrazeny k úpravě nařizovací moci panovníkově jako vnitřní záležitost nejvyššího armádního velitelství. Než právě v poslední době uznána byla příslušnost legislativy i o obou jmenovaných předmětech. O organisaci soudů vojenských a vojenském trestním řízení vydány byly v obou polovicích říše zákony souhlasné, na vzájemné dohodě spočívající (rakouské zákony z 5. července 1912, čís. 130. ř. z. a 131. ř. z.). Pro tento postup mluví také důvody věcné, neboť organisace a příslušnost soudů vojenských jednak má nutné vztahy k úřadům civilním, jednak zasahuje často i do poměrů osob občanských. Nelze tudíž říci, že by zde šlo jen o vnitřní záležitost vojenské správy.

ODDÍL VI.
VYROVNÁNÍ FINANČNÍ.

§ 23.

O společných záležitostech finančních.

I. Předpisy zákonné a jejich význam. Rakouský zákon prohlašuje za společné: záležitosti finanční, pokud jde o výlohy, jež dlužno společně uhrazovati, zvláště stanovení příslušného rozpočtu a zkoumání účtů k tomu se vztahujících. Uherský článek XII. vyjadřuje se o tom takto: Záležitosti finanční uznává uherský sněm potud za společné, pokud budou společny náklady, jichž dlužno upotřebiti na předměty společné. Celkové náklady, na uvedené předměty potřebné, mají se stanoviti společně tím způsobem, který udán jest v předpisech, mluvících o způsobu projednávání; ale o tom, jak ta suma, která z těchto nákladů na Uhry připadá, má býti rozvrhována, vybírána a na příslušné místo k odvedení poukázána, rozhodnou říšský sněm a odpovědná vláda uherská.

V ohledu finančním jest takto svazek obou států hodně volný. Opatření prostředků pro účely monarchie dáno je vlastně na vůli obou států bez možnosti exekuce proti některému z nich. Vyrovnačí zákony z r. 1867 vřadily sice mezi záležitosti pragmaticky společné, t. j. takové, ježichž společenství dle uherského názoru plyne přímo z pragmatické sankce, ještě třetí obor společné

správy, správu společných financí. Tato část vyrovnání, týkající se nákladů na společné záležitosti, patří ještě k státoprávní části vyrovnání, k části nezměnitelné, jež nepodléhá periodickému obnovování. Ale v této pevně stanovené části vyrovnání, jež náležeti má mezi záležitosti nezměnitelně společné, vyskytuje se bod, jež není pevně určen. Jest to kvota, to je určení způsobu a míry, jak oba státy mají přispívat na záležitosti společné. Kvota slouží sice záležitostem pragmaticky společným a úhradě společných oborů správy, ale podléhá periodickému umlouvání a ustanovování, a je upravována obapolnou dohodou. Vůbec způsob rozvrhování prostředků na úhrady nákladů společných nenáleží již mezi záležitosti nezměnitelně společné, ale mezi záležitosti, upravované jen obapolnou dohodou.

Společenství správy finanční je takto uznáno jen v malém objemu. Hned z předu je vyloučeno uherským zákonem, že by opatřování úhrady pro náklady společné bylo také věcí společnou. Každý stát úhradu bude opatřovati samostatně vlastními prostředky finančními, vlastními daněmi. Ježto opatřování úhrady není věcí společnou, zbývá pro společenství finanční jen stanovení obnosu, jehož správa společných záležitostí vyžaduje a jenž má býti kryt úhradou obou států, a pak způsob užívání poskytnutých prostředků finančních, jak totiž společná finanční správa užívá obdržených prostředků pro jednotlivé položky rozpočtové. Obor společných říšských financí není tedy širší, než je

1. stanovení společného rozpočtu,
2. užívání obnosů na jednotlivé položky a
3. zkoumání účtů o užitých obnosech. S tím souhlasí podnes kompetence společného ministra financí. Rozvrhování, vybírání a odvedení obnosu, jež poměrně na některý stát připadne, je ze společenství vyloučeno. Uherský zákon praví, že o tom rozhodne uherský říšský sněm se zodpovědnou vládou uherskou. Delegace, jako společný sbor, mohou sice stanoviti rozpočet společný, ale finanční úhrady již opatřiti a naříditi nemohou. O to postará se každý stát samostatně. Delegacím náleží pak již jen kontrolovati účty rozpočtu společného a kontrola administrativního vedení společného ministra financí.

Ani společné půjčky říšské delegace dnes opatřiti nemohou. Uzavření výpůjčky pro monarchii musilo by býti předloženo oběma sborům z á k o n o d á r n ý m, uherskému a předlitavskému. Pro obtíže, patrně spojené s takovou výpůjčkou, nedošlo dosud ku společné výpůjčce pro celou monarchii. Vyrovnací zákony oba sice zásadně přiznávaly, že tam, kde všechny země ve vlastním zájmu uznají za účelné, může na úhradu nákladů společných být uzavřena společná výpůjčka. Ale rozhodnutí o tom, zda vůbec má býti uzavřena a do jaké výše, je vyhrazeno z á k o n o d á r s t v í o b o u s t á t ů. Ježto vyrovnání zavedlo jen způsob úhrady poměrnými příspěvky obou států, nedošlo také dosud k zavedení nějaké společné daně říšské, společné daně monarchie celkové. Říše celková nemá samostatných zdrojů daňových ani přímých ani nepřímých. Jmenovitě nelze cla

míti za dávky společné, přes to, že jejich výtěžek je určen především ku krytí nákladů správy společné. Předpisují a spravují se každým státem zvlášť. Jiné příjmy v oboru správy společné, zahraničné a vojenské finančně jsou nevydatné a jen výjimečné povahy.

II. Otázka celoříšského fisku. Existence zvláštního centrálního fisku rakousko-uherského je pochybna. Ve skutečnosti vyskytují se společná a k t i v a (movitý a nemovitý majetek společný, jako správní jmění vojenské, budovy zahraničné správy v cizině, pokladní hotovosti, pohledávky vznikající z běžného vedení společné finanční správy, příjmy z poplatků konsulárních a za odprodáný inventář vojenský, výtěžek monopolu střelného prachu). Rovněž vyskytují se společná p a s s i v a, jako jmenovitě společné d l u h y p ř e c h o d n é, vznikající tím, že není ve společné pokladně běžné hotovosti k úhradě okamžitých nepředvídaných vydání (společná pokladna požádá za zálohu s poukazem na příští obnosy, jež jí od obou států budou odvedeny). Buď tedy jest oprávněným a zavázaným subjektem těchto práv i povinností zvláštní c e n t r á l n í f i s k u s r a k o u s k o - u h e r s k ý, nebo jde o pouhé spoluvlastnictví a společné závazky dvou států jako samostatných finančních osobností. Na straně r a k o u s k é se existence centrálního fisku celoříšského uznává. Zvlášť prý pro ni mluví možnost trvalé z á p ů j č k y s p o l e č n é, jakož i to, že k opatření určitého majetku společného, jako k stavbám budov vyslaneckých v cizině, dosud povolují prostředky d e l e g a c e, jakožto sbory společné, nikoli parlamenty předlitavský a

uherský. Rovněž náš říšský soud uznává existenci centrálního fisku celoříšského, odmítaje rozhodovati o nárocích zřízenců společných proti monarchii celkové. Tak beze všeho soudí říšský soud o nárocích příslušníků četnictva a důstojníků z e m s k é o b r a n y na služné a výslužné, ale odmítá rozhodovati o nárocích důstojníků společné armády, jako o nárocích, jež směřují proti fisku ú s t ř e d n í monarchie. Říšský soud jako tribunál předlitavský nechce si osobovati rozhodování o veřejnoprávných nárocích proti společné finanční správě.

Ale naproti tomu již v záležitostech fisku či eráru vojenského nepostupuje se tak, aby mohla být uznána existence zvláštního fisku říšského. Když společná vojenská správa chce přikročiti k prodeji nemovitostí svých, zprostředkuje prodej vždy p ř e d l i t a v s k ý nebo u h e r s k ý ministr financí, dle toho, kde nemovitost leží. Zároveň pak vyžaduje se k prodeji tomu svolení příslušného parlamentu polovice říše, kde je nemovitost. V zákoně, jímž říšská rada nebo uherský říšský sněm uděluje povolení, zmocňuje se však současně ministr financí, aby obnos, který za prodej se utrží, byl dán vojenské správě k dispozici na opatření náhrady. Vyžaduje se tedy p o d u a l i s t i c k u povolení parlamentu státu jednotlivého, kteréhož povolení by jistě nebylo třeba, kdyby byla uznána existence společného fisku. Neboť tu by musilo stačiti povolení d e l e g a c í. Zde se postupuje tak, jako by šlo o nemovitosti státu p ř e d l i t a v s k é h o neb uherského, jež vojenská správa má jen v dočasném užívání. K zcizování nemovitého majetku státu

předlitavského vyžaduje se přivolení říšské rady. Kdyby šlo o nemovitosti státu ústředního, nemohla by dávatí povolení předlitavská říšská rada, protože předpis ústavy předlitavské o přivolení ku zcizování státních nemovitostí může se vztahovati jen na nemovitosti, které náležejí státu předlitavskému.

Fiskus celoříšský předpokládal by ovšem i uznání monarchie ústřední. Fiskus znamená jen stát sám v jeho poměrech majetkoprávních, veřejnoprávních a soukromoprávních, stát sám po jeho majetkové stránce. Ústřední fiskus monarchie znamenal by prostě monarchii samu jako stát ústřední ve vztazích majetkoprávních.

Zbytek ústředního fisku, pokud zachován byl ještě v t. zv. »aktivech říše centrální«, dnes rovněž již zmizel. Zákon z 24. prosince 1867, č. 3. ř. z. ex 1868, ustanovoval, že bude zřízena zvláštní komise likvidační k zjištění aktiv bývalých centrálních financí monarchie, při čemž bylo vytknuto, že má těchto aktiv být především užito k úhradě společných závazků, úrokových a dlužných, do konce roku 1867 spadajících. Ze zjištěného obnosu »říšských centrálních aktiv« poskytovány byly půjčky na železnice v pozdějších zemích zabraných, Bosně a Hercegovině, a konečně v r. 1908 užilo se jejich zbytku k zaplacení náhrady Turecku.

§ 24.

Otázka státního dluhu.

I. Poměry všeobecného dluhu státního ve vyrovnání z r. 1867. Uhři zákonným článkem XII. pro-

hlásili, že nemohou uznati dluhů, které byly uzavřeny za absolutismu bez zákonného svolení země, bez povolení říšského sněmu uherského. Aby prý však byly odvráceny »škodlivé účinky uplynulých těžkých dob a z důvodů slušnosti, ježto pod oněmi zly, která nakupila soustava absolutismu, mohl by trpěti blahobyt ostatních zemí a s tím i zároveň Uher«, prohlásil čl. XII., že Uhry jsou ochotny převzítí část břemene dluhů státních, a že o tom s ostatními zeměmi budou vyjednávatí, ale jen jako svobodný národ se svobodným národem. Tuto svoji ochotu Uhry odůvodňovaly pouze důvody slušnosti, nikoli závazky a povinnostmi zákonitými. A tu ještě vyhrazovali si Uhři podmínku, že v jejich vlasti i v ostatních zemích panovníkových co nejdříve nastoupí skutečná, plná ústavnost, a pak že učiní, co jim bude možno, bez porušení samostatnosti a ústavních práv země. Do budoucnosti prohlašovali pak, že dle principu pravé ústavnosti, dle něhož žádná země bez svolení svého nesmí býti zatížena dluhy, nikdy neuznají pro sebe za závazný státní dluh, k jehož vzniku nebyl by přistoupil zákonitě vyjádřený souhlas země. Uhry ponechaly stranou otázku, zda snad po rozdělení monarchie nastoupil solidární závazek obou polovin říše za dluh starého Rakouska, přes to, že tyto dluhy dříve nepochybně tížily mocnářství celkové. Odmítly však jakékoli ručení za státní dluhy, vzniklé za doby absolutistické, takže dle uherského čl. XII. nemohou Uhry býti pokládány za zavázaného dlužníka společného. Nežbylo tedy zástupcům předlitavským v roce 1867,

když koruna přistoupila na stanovisko uherské, než vyjednávatí s Uhry na tomto základě a spokojiti se s tím, co nabízeli.

Ve skutečnosti také zůstalo na konec jediným dlužníkem Předlitavsko samo. Názor, že staré dluhy z doby před rokem 1867 zůstávají i na dále závazky říše celkové, byl i se strany Předlitavska opuštěn. Práva věřitelů zredukována byla na jediný závazný stát předlitavský. Správa těchto dluhů, jež původně měla příslušet společnému ministru financí, vede se předlitavským ministrem financí. Nový stát uherský nevstoupil v závazky bývalé říše ústřední. Dle názoru uherského, když v r. 1867 monarchie vyloučením samostatného státu uherského přeměnila se ve svazek dvou států, také samostatná finanční osobnost ústřední monarchie rozložila se v pouhou společnost finanční státu předlitavského a uherského. Také v r. 1867 byly poměry dle toho upraveny. Uherské státní a korunní statky připadly státu uherskému, jakož i budovy, sloužící k výkonu státních funkcí. Nedoplatky daní přikázány oné polovici, ve které se vyskytovaly. Nároky, které stát měl naproti železničním ze subvencí státních, a závazky z garantování železničních výnosů rozděleny prostě dle území, v jakém je sídlo železnic. Tím, že Uhři nepřevzali žádné pevné závaznosti za staré dluhy, ani nevzali část dluhů na svůj účet, a že jediným dlužníkem ponechali Předlitavsko, dosáhli toho, že úvěrní hospodářství nového státu mohlo na trhu světovém začítí nezatíženo.

II. Pozdější úprava státního dluhu. Obsah dohody obou polovic o příspěvcích k dosavadním dlu-

hům státním podávají rakouský zákon z 24. prosince 1867, ř. z. čís. 3. ex 1868, a uherský zákonný článek XV. z roku 1868. O stálém dluhu stala se dohoda tato: Uhersko se zavazuje, že přispívati bude k úhradě úroků jeho ročně 29,188.000 zl.; různé dluhopisy tohoto dluhu budou přeměněny na jednotnou rentu. Pokud mezi dluhopisy těmi obsaženy jsou takové, jež nelze přeměnit na rentu, jako loterní a jiné půjčky, opatrovány budou prostředky k ročním splátkám výdajem renty umořovací; k těmto splátkám přispívati budou Uhři ročně 1 mil. zl., a pak 150.000 zl. Obnos stálého dluhu převyšoval tehdy již 3 miliardy zlatých. Otázka úpravy tehdejších dluhů přechodných (státovky, salinky, mincovní pokázky) je bezpředmětna, neboť dluhy ony provedením nápravy měny pominuly. Předpisem rakouského zákona z 24. prosince 1867 každé polovici přiznáno právo, aby snížila svůj příspěvek k zúročení státního dluhu umožněním dluhopisů aneb splacením kapitálu na hotovosti. V tomto případě srazí se obnos, odpovídající efektivním požitkům úrokovým z umožněných dluhopisů, od příspěvkové povinnosti příslušné polovice. Uherský článek XV. z r. 1868 obsahuje podobné ustanovení; schází tam jen slovo »efektivní«. Zákonem ze dne 20. června 1868, čís. 66. ř. z., převeden všeobecný dluh státní v rentu, v t. zv. sjednocený státní dluh, zúrokovaný nominálně 5%, ve skutečnosti, efektivně, však, následkem 16procentní daně, jen 4·2%. Dle zákona z 10. června 1868, čís. 54. ř. z., měla o správě a kontrole tohoto dluhu státi se úmluva s uherskou polovici; ježto k tomu však nedošlo, přenesena správa ta zákonem

z 13. dubna 1870, čís. 57. ř. z., na předlitavské ministerstvo financí. V zákoně tomto se prohlašuje, že uvedenou změnou ani dosavadní ráz dluhu ani závazky naší polovice říše se nemění.

Ježto Předlitavsko samo převzalo celé ručení za dosavadní obecný dluh státní a správa konsolidovaného dluhu státního od zákona z 13. dubna 1870 vedena již byla předlitavským ministrem financí, mělo Předlitavsko přirozeně také nabýti s a m o j e d i n ě výhradného práva rozhodovati o k o n v e r s i státních dluhů na m e n š í míru úrokovou. Tím ovšem byl by Předlitavsku připadl c e l ý zisk z konverse dluhu všeobecného na menší míru úrokovou. Ale Uhři, jakmile Předlitavsko mohlo míti zisk z konverse, stavěli se na stanovisko, že vláda předlitavská nesmí sama provést konversi celého dluhu. Při konversi všeobecného dluhu státního vládou předlitavskou v roce 1903 došlo pak ke sporu o to, mohou-li vůbec Uhry být účastny při konversi o b l i g a c í v š e o b e c n ě h o státního dluhu. Na sjednocený státní dluh jsou vydány obligace. V obligacích je udán obnos, na který znějí, ale vrácení obnosů věřitelé nemohou požadovati. Platí se jim jen d ů c h o d, renta, a placení úroků děje se pravidelně ve lhůtách p o l o l e t n í c h. Když jde o konversi, věřitelům se nabídne zaplacení k a p i t á l u a současně nabídne se jim d l u h o p i s n o v ý, znějící na m e n š í míru úrokovou, než byly dluhopisy předešlé. Věřitelům, kteří na konversi nepřistoupí, nabídne se zaplacení k a p i t á l u. Nabízetí však přirozeně mělo Předlitavsko, poněvadž j e d i n ě je cejý dluh tížil. Předlitavsko musilo v r. 1867 převzít celý dluh 6050 mil. K na svůj účet

i mělo s a m o věřitelům platiti. Uhry dle dřívějšího svého stanoviska nemohly být vůbec v právním poměru k majitelům státních obligací. Nemohly jim ani kapitálu splatiti, ani nových obligací vydávati, ježto odmítly být dlužníky. Obligace dluhu vydávalo Předlitavsko samo. Uhry měly volnost, pouze zaplacením kapitálu Předlitavsku příspěvek s v ů j zmenšiti. Místo toho Uhry vystoupily s tvrzením,

1. že Předlitavsko nemá práva konvertovat kapitál, odpovídající příspěvku Uher,

2. že Uhry jsou také spoludlužníkem všeobecného dluhu státního, neboť prý zákon z 24. prosince r. 1867, čís. 3. ř. z., ex 1868, dává k a Ź d ě z obou polovic říše oprávnění svůj příspěvek finančními operacemi zmenšiti, a že

3. všeobecný dluh státní je dluh s p o i e č n ý, k jehož umoření a zúrokování oba státy přispívají, tak že nesluší se, aby jen jeden z nich, Předlitavsko, jednostranně měl zisk z toho, co při konversi ušetří. Z počátku vláda předlitavská domáhala se výhradného disposičního práva zákonodárství předlitavského o celém tomto dluhu a zákonem ze 16. února 1903, čís. 37. ř. z., dala si vláda pro celý dluh udělití parlamentem zmocnění ku provedení k o n v e r s e dlužních úpisů 4·2% na 4%. O v ý š í příspěvku uherského vznikl při konversi nový s p o r. Uhři tvrdili, že dosavadní jejich příspěvek 29 milionů 188 tisíc zlatých má býti považován za 5procentní zúročení nominálního kapitálu, kdežto předlitavský stát považoval roční příspěvek uherský ke všeobecnému dluhu státnímu pouze za 4·2procentní zúročení nominálního kapitálu. Kapitál, jímž Uhry mohly se

sprostí svého závazku, je ovšem tím menší, čím větší míra úroková se běže za základ.

Na konec Předlitavsko provedlo konversi samo; vyloučilo z ní jen obligací za 1.405,600.000 K. Vláda rakouská vyloučila předběžně z konverse takovou část renty, jaká by odpovídala kapitalisaci uherského příspěvku na 4·2%. Tato část renty nazvána byla uherským blokem. Uherský blok neměl býti konvertován, nýbrž měl býti zúročen, jako dosud. Předlitavským zákonem z 16. února 1903, čís. 37. ř. z., byla vláda zmocněna, věřitelům, kteří se výslovně nepřihlásili, že žádají zaplacení kapitálu, přeměnění dosavadní dluhopisy zúročitelné na 4·2% na příště na dluhopisy 4procentní. Bez uherského bloku konvertováno bylo tak 3.620,886.000 K a na úrocích ušetřeno je ročně 7,241.000 K. O to byl snížen příspěvek Předlitavska na úrok společného státního dluhu. Kdyby bylo došlo ku konversi celého dluhu i s uherským blokem, bylo by se uspořilo asi deset milionů K. Tím, že odhodlala se vláda provést konversi dluhu státního na obligace 4procentní jen do určité části, jež by byla připadla na země předlitavské, kdežto uherský blok zůstal bez konverse, vyšlo se vstříc stanovisku uherskému. Neboť, když Předlitavsko o své újmě konvertovalo jen takovou poměrnou část společného dluhu státního, která odpovídá našemu příspěvku k zúrokování dluhu, projevila se ochota, že Uhrům zůstane dispozice se zbytkem i případný zisk z konverse do obnosu, jaký odpovídá kapitalisovanému příspěvku uherskému. Kdyby bylo došlo k provedení přání uherských, dle nichž skutečný roční příspěvek uherský 58 mil. K měl se kapitali-

sovat dle 5%, byly by se Uhry zbyly svého závazku kapitálem pouhých 1176 milionů K. Rozdíl při kapitalisaci v jejich smyslu byl by asi 230 mil. K a o tento obnos bylo by Předlitavsko přišlo.

O konversi uherského bloku začalo se jednati při posledním hospodářském vyrovnání rakousko-uherském roku 1907. K úpravě došlo úmluvou z 30. prosince 1907, čís. 278. ř. z. (smlouva o rentě blokové). Jednak uznala se s uherské strany povinnost Uher i ke splacení kapitálu, jednak vláda rakouská může nyní kdykoli přistoupiti dle volného uvážení ku konversi i celé zbylé renty (uherského bloku). Úspory na úrocích, jichž se při tom docílí, zůstanou výhradně Předlitavsku. Uhrám přiznaly se za to určité finanční koncese. Přiznalo se jim, že v případě skutečné konverse dluhu Předlitavskem mohou sobě v určitých mezích voliti dobu ku splacení kapitálu, jak se jim bude zdáti vhodnou dle poměrů kapitálového trhu. Země koruny uherské zavazují se, že splacení kapitálu stane se v hotovosti nejdéle během 22 let. Toto období rozpadá se ve dvě periody, po 10 a 12 letech. Zaplatí-li Uhři v prvním 10letém období, bude kapitál počítán na výši 1.348,000.000 K, což rovná se kapitalisaci dle 4·3%. Když však kapitál nebude zaplacen během prvních deseti let, stoupá v druhém 12letém období obnos kapitálu ročně o 3,345.000 K, až konečně v posledním roce dosáhne výše 1.389,031.000 K. Tím zájmy obou států mají býti chráněny. Předlitavsko musí klásti váhu na brzké splacení kapitálu, a naopak Uhry zase mají zájem, aby brzy zaplatily, ježto každoročně klesá míra úroková, dle níž vypočítává se obnos požadovaného základního kapitálu.

Tak míra úroková, jež běže se za základ pro kapitál, splatný v posledním roce 22leté lhůty, je stanovena pouze na 42 %, kdežto pro prvních deset let byla stanovena na 43%. Uhry vzdaly se takto jakkoli překážet vládě rakouské při konverzi zbylých 1400 mil. K z uherského bloku. Za to zase nebudou platiti více, než 1389 mil. K. Obligace uherského státního dluhu, jež budou vydány za účelem splacení uvedeného kapitálu, i s úroky a kupony, budou v ohledu berním i poplatkovém na roveň postaveny s obligacemi rakouskými, hlavně co do osvobození od daní, a bude lze jich jako rakouských státních papírů užívat k ukládání jmění, vyžadujícího zákonné záruky (jistota pupilární). Spory o výklad nebo užívání úmluvy této o státním dluhu, jakož i úmluvy, obsažené v zákoně ze 24. prosince 1867, čís. 3. ř. z., ex 1868, podrobují se výroku soudu rozhodčího, jenž má být nově zřízen dle vyrovnání z roku 1907.

III. Jiné dluhy státní. Dříve býval také přechodný dluh státovkový. (Státovky po 5 až 50 zl.) Dále pak byl dluh, zvaný salinkový. To byly státní papíry či státní dluhopisy, za něž stát dal v zástavu své solné doly. Salinky byly dluh výhradně rakouský. Salinky byly vzaty z oběhu, rovněž státovky při úpravě měny na základě úmluvy z roku 1892 mezi Rakouskem a Uhrami. Útraty stažení státovek nesly oba státy společně až do obnosu 312 mil. zl. Ale nebyla uzavřena společná půjčka, nýbrž každý stát vypůjčil si samostatně. Předlitavsko zaplatilo 70%, Uhry 30%, a to až do výše společného nákladu 312 milionů zlatých. Co bylo přes 312 milionů zlatých, zapla-

tilo Předlitavsko samo. (Zák. z 2. srpna 1892, čís. 127. ř. z.) Císařské nouzové nařízení z 21. září 1899, čís. 176. ř. z., zmocnilo vládu k stažení posledních zbylých státovek na společný náklad; od 1. března 1903 státovek není. Papírové peníze drobné, ještě v roce 1866 za 12 mil. zl. vydané, jako část státního dluhu přechodného, rovněž již neexistují. Závazek zákona z 24. prosince 1867, čís. 3. ř. z., ex 1868, že státovkový dluh staví se pod solidární garancii obou polovic říše, pozbyl významu, a tak zmizel i poslední zbytek bývalých jednotných dluhů starého Rakouska.

Z různých dob, jmenovitě z roku 1859, byl stát dlužen bance rakousko-uherské značné pohledávky (v roce 1862 přes 200 mil. zl.), z nichž konečně vyúčtováno bylo v roce 1862 na prospěch banky 80 mil. zl. jako její pohledávka proti státu. Banka ponechávala obnos tento státu bezúročně za to, že požívala cedulového privilegia, a zápůjčka měla být splatna až při vypršení privilegia. V roce 1867 o dluhu tomto se nemluvilo; banka dle zákona z 27. prosince 1862, čís. 2. ř. z., ex 1863, měla privilegium až do roku 1876/7. Správu dluhu uvedeného v r. 1867 převzalo zprvu společné ministerstvo financí; od r. 1870 vedlo ji rakouské ministerstvo financí; úmluva o dluhu uzavřena byla zprvu pouze mezi ministerstvy obou států bez účasti parlamentů. Při jednání o obnově bankovního privilegia v r. 1877 musilo se jednati o otázce, kdo je dlužníkem dluhu 80 milionů. Uhry zaujaly stanovisko, že dluh tento zemí uherských netíží, i odmítly zaň ručiti i naň přispívat. Zajisté prý privilegium bance rakousko-uherské bylo před tím uděleno bez souhlasu

jejich legislatury. V Uhrách nelze uznati dluhu bez souhlasu země kontrahovaného; konečně prý dluh 80 mil. náleží stejně také mezi všechny ony všeobecné státní dluhy, na něž Uhři pevným ročním obnosem již přispívají, i jsou tedy jejich země dalších závazků prosty. Vláda a říšská rada předlitavská naproti tomu chtěly trvati na názoru, že dluh 80 mil. je společný. Obsah konečné dohody podává rakouský zákon z 27. června 1878, čís. 64. ř. z., a uherský článek zákonný XXVI. z r. 1878. Dle dohody banka posečkala bezúročně se zaplacením až do pominutí privilegia; dluh měl splácen býti podíly na čistém zisku státu připadajícími; po vypršení privilegia mělo zbytek dluhu zaplatiti Rakousko; Uhersko pak mělo přispěti jemu částí 30% tohoto zbytku i mělo tuto část odváděti v 50 ročních lhůtách. Tato úmluva, že od dluhu odpisovati se bude podíl státu na čistém zisku banky, byla zákonem z 21. května 1887, čís. 49. ř. z. (uher. zákonný čl. XXVII. z r. 1887), prodloužena na dalších deset let; dluh trvati měl bezúročně do 31. prosince 1897. Od dluhu odepisována je mimo to 5procentní daň z neuhrazených bankovek, dle stanov bankovních vybíraná z bankovek, zákonným drahým kovem neuhrazených a určitý obnos převyšujících. R. 1897 až 1898 znovu prodloužena je platnost dosavadního ujednání do r. 1899. Císařským nařízením z 21. září 1899, čís. 176. ř. z., jež zavedlo vyrovnací provisorium, stanoveno bylo o dluhu 80 mil. toto: Rakouská polovice hotově splatí bance 30 milionů zlatých, banka pak ze svého rezervního fondu odpíše z dluhu nad to ještě takovou částku, aby celý tento dluh zmenšil se na 30 mil. zl., jež zůstane stát bez

povinnosti k zúrokování a umožnění bance dlužen až do vypršení jejího privilegia. Na splátku 30 mil. zl., které rakouská polovice bance hotově splatila, přispěje této polovici Uhersko sumou 9 mil. zl., jež bude Rakousku spláceti v 50 bezúročných lhůtách (ročně 180.000 zl.); o splacení zbytku dluhu 30 mil. zl. má státi se mezi oběma polovicemi a bankou dohoda po vypršení bankovního privilegia v roce 1910. V roce 1899 zbylý dluh obnášel 76 mil. zl.; banka odepsala na účet rezervního fondu 16 milionů zl.

V roce 1910 uplynula doba bankovního privilegia. Nejprve došlo k jednoročnímu provisoriu, až když zákon z 8. srpna r. 1911, čís. 157. ř. z., prodloužil privilegium banky rakousko-uherské do r. 1917, obnovena je také bývalá úmluva o zbytku 60 mil. K, pozůstalých z původního dluhu 80 mil. zl. Stát náš zůstal zase bance bezúročně dlužen 60 mil. K do doby uplynutí jejího privilegia, a předlitavské ministerstvo financí je zmocněno uzavřít s ministerstvem uherským i s bankou nové úmluvy téhož obsahu, jaký vykazovala úprava předešlá. Po uplynutí bankovního privilegia zaplatí Rakousko samo zbytek dluhu 60 mil. K a obdrží za to od Uher náhradou 18 mil. K v 50 ročních lhůtách po 360.000 K bez úroků (čl. II. zák. z 27. června 1878, čís. 64. ř. z., jehož provedení odloženo je do uplynutí prodlouženého privilegia banky rakousko-uherské).

§ 25.

Příspěvky obou států na úhradu nákladů záležitostí společných.

I. **Kvota.** Úhrada nákladů na společné výdaje neopatřuje se samostatnými příjmy říšskými, ale

pouze příspěvky obou polovicí říše. Poměr, v jakém oba státy mají přispívati, nazývá se kvota a určuje se čas od času dohodnutím. Dohodnouti se mají parlamenty obou států deputacemi. Každá deputace má stejný počet členů. Dle zákona z 28. března roku 1877, čís. 23. ř. z., mívala 15 členů, a to 10 z poslanecké a 5 z panské sněmovny. Deputace mají za účastenství příslušných ministerstev odborných vypracovat podrobné návrhy. Vyjednávají mezi sebou za pomoci obou ministerstev buď písemně, posílajíce sobě navzájem poselství, nebo ústně ve společných schůzích, v nichž, na rozdíl od delegací, se věcně jedná. Společně se však nehlasuje. Usnesení kvotových deputací předkládají se ministerstvem příslušným zákonodárným sborům obou polovicí; schválí-li tyto sbory rovnalá usnesení deputací, předloží se císaři k sankci. Kdyby se deputace nedohodly, předloží se zpráva každé deputace každému z obou parlamentů. Kdyby se ani parlamenty nedohodly, předloží se spor k rozhodnutí panovníkovi. Zákon uherský nemá ustanovení o tom, co má býti rozhodnuto výrokem panovníkovým. Praví se tam prostě, že panovník rozhodne. Zákon předlitavský však předpisuje přímo, že rozhodnutí panovníkovo bude se vztahovati na určení příspěvku poměrného obou polovicí říše a připojuje omezení, že panovník může svým výrokem určit kvotu nejvýše na dobu jednoho roku.

Rozhodnutí panovníkovo, jímž upraví poměr příspěvkový, nastupuje také tehdy, nesejdou-li se deputace vůbec, buď proto, že nebyly v žádném z obou parlamentů zvoleny, nebo proto, že byly

zvoleny jen v jedné polovici, nebo když byly sice zvoleny, avšak z různých příčin nemohly zahájit jednání. Totéž platí v případě, když zvolené deputace jednaly sice mezi sebou, jejich usnesení nedostala se však na jednacím pořadí parlamentů z různých důvodů. Dle názoru uherského je prý však dřívější jednání mezi deputacemi nezbytnou podmínkou, aby kvotní poměr mohl býti stanoven panovníkem. Nejednaly-li dříve deputace, nelze prý vůbec stanovití příspěvkový poměr. To tvrdili Uhři v r. 1905, když zdráhali se zvolit kvotovou deputaci, aby deputace rakouská nemohla vyjednávati a aby pak ani panovník nemohl kvotu stanovití.

Rozhodnutí panovníkovo, jímž v nedostatku dohody upravuje se kvota, vyhláší se v každé polovici říše za spolupodpisu odborného ministra financí, předlitavského a uherského. Jde sice o rozhodnutí nejvyšší společné instance, nedochází však ke spolupodpisu společného ministra financí. Rovněž v otázce stanovení kvoty vyloučeno je spolupůsobení delegací. Dohodnutí a rozhodnutí o kvotě je závazné. Kdyby po době jednoroční, pro kterou panovník kvotu upravil, k dohodnutí zase nedošlo, zůstaveno je opět panovníku, upravit poměr příspěvkův obou států na dobu další. Přispívání obou států je povinností právní a úprava jeho náleží mezi záležitosti, které v obou polovicích říše jest upravovati dle stejných zásad. Deputace kvotové jsou výbory parlamentů, nadané zvláštními právy. Odročení parlamentu netýká se dalšího jednání deputace kvotové. Uzavřením parlamentu činnost i existence de-

putace kvotové přestane. Parlament řídí se vždy jedině usnesením deputace z posledního zasedání. Zařízení kvotových deputací mělo umožniti způsob konstituční kontroly obou parlamentů při stanovení příspěvků k záležitostem společným.

II. Smlouvy o kvotě. Příspěvky obou států mají být dle uherského zákona stanoveny smlouvou o poměru příspěvkovém. Ujednání děje se na určitou dobu, po jejímž uplynutí jest oběma státům uzavřiti smlouvu novou. Opatření prostředků, které na každý stát připadají, není však věcí společnou. Stanovení daní, jejich ukládání a vybírání náleží do působnosti uherského říšského sněmu a ministerstva. Uherské ministerstvo s říšským sněmem budou opatřovati prostředky i na výdaje společné a uváděny budou potřebné položky výdajové rozpočtu společného v rozpočtu, uherskému sněmu předkládaném. Dle uherského zákona příspěvek kvotou určený má vložen býti každoročně do uherského rozpočtu. Avšak příslušné položky co do své výše nemají býti podrobeny nějakému dalšímu jednání. Uherský zákon dále přeje sobě, aby důchody z cel plynoucí byly nejprve upotřebeny k úhradě společných výloh. Od celkových společných nákladů odečísti jest nejdříve čistý výnos cel na společné celní hranici vybíraných. Zbytek rozdělí se dle kvoty mezi obě polovice k úhradě. Obnosy potřebné uherský ministr financí vyběře a odvede společnému ministru financí.

Ujednání o kvotě od té doby zachovává se tak, jak toho sobě Uhry přály v r. 1867. Také v Rakousku o jednotlivých položkách výdajových, jichž potřebí jest ku krytí nákladů na záležitosti společné, na říšské radě již se nejedná (byť i v zákoně rakouském nebylo o tom výslovného předpisu), a obnosy na úhradu výdajů společných vkládají se každoročně do rozpočtu státního tak, jak stanoví se delegacemi v rozpočtu společném. Na říšské radě se již ani o nich nehlasuje. Rovněž splněna jsou přání uherského zák. čl. XII., že na úhradu nákladů společných věnuje se nejprve čistý výnos celní, a že tudíž toto odpočítávání výnosu celního předpokládá uzavření obchodního a celního spolku se společným celním územím, čili že předpokládá vždy uzavření úmluvy zvláštní o tomto způsobu uhrazování části výdajů společných.

Rozvrh příspěvků na společné náklady mezi obě polovice stal se poprvé pro Předlitávsko zákonem ze dne 24. prosince 1867, ř. z. čís. 2. ex 1868. Kvotový příspěvek byl stanoven dle poměru 70 : 30. Od společných nákladů měl se napřed odečísti výnos celní. Každá polovice vypláceti měla poměrné příspěvky své v měsíčních lhůtách. Kvota stanovená byla na 10 let, do konce r. 1877, na dobu trvání celního a obchodního spolku mezi oběma polovicemi říše. V roce 1867 nedohodly se deputace kvotové o určitých společných zásadách, dle nichž klíč kvotový dal by se stanoviti. Dle dosavadních zvyků v souhlasu s uzavíráním spolku obchodního a celního určována byla kvota vždy na 10 let, ačkoli není překážky, aby nebyla stanovena také na dobu jinou.

III. **Poslední úpravy kvoty.** Zákonná, obligatorní spojitost obchodní a celní smlouvy a úmluvy o kvotě ve vyrovnání z r. 1867 není nařízena. O obchodní a celní smlouvě vyjednávají spolu obě ministerstva, kdežto o kvotě, s celním spolkem úzce související, deputace obou parlamentův. Teprve zákon z 30. prosince 1907, čís. 280. ř. z., nyní přímo vyslovil spojitost nového ustanovení o kvotě s předpisy obchodní a celní smlouvy, do roku 1917 platné. Přece však stejně i dříve, byť i bez výslovného zákonného ustanovení, docházelo k novému stanovení kvoty vždy současně s obnovami celního a obchodního spolku. To stalo se v roce 1878 a 1887, kdy dřívější způsob ponechán byl v platnosti do konce roku 1887 a 1897. V l. 1897 a 1898 nedošlo v kvotových deputacích k dohodě, i stanoven byl příspěvkový poměr panovníkem, dle dřívějšího klíče, nejprve na dobu jednoho roku a později ještě na rok. R. 1899 dala uherská kvotová deputace souhlas k tomu, aby uherský příspěvek zvýšen byl dle kvotního klíče 65·6 : 34·4, t. j. o 3%. Ale usnesení deputace nebylo přijato parlamentem, tak že došlo k stanovení kvoty na r. 1900 panovníkem, a to nyní dle smluveného poměru 65·6 : 34·4. Do r. 1907 pak již pro neupravené poměry nedošlo vůbec k tomu, aby kvota stanovená byla dohodou obou parlamentů; ustanovoval ji panovník vždy na dobu jednoho roku dle klíče v r. 1899 mezi kvotovými deputacemi smluveného. V r. 1905 v Uhrách zdráhali se kvotovou deputaci zvoliti. Pro dobu od 1. července 1905 do 30. června 1906 kvota nebyla stanovena panovníkem, nýbrž každá z obou vlád nařízením stanovila, aby odváděny byly spo-

lečnému ministrovi financí příspěvky dle dříve platného kvotového poměru, s výhradou, že ku konečnému súčtování dojde po pozdější zákonné úpravě poměru. Spory další mezi deputacemi o nové stanovení kvoty dle poměru obyvatelstva v obou státech byly zásluhou vyrovnání z roku 1907 ukončeny. Zákonem ze dne 30. prosince 1907, č. 280. ř. z., vyhlášeno bylo ujednání deputací kvotových o příspěvku obou států monarchie na společné výdaje pro období od 1. ledna 1908 až do 31. prosince 1917. Bylo ujednáno, že ku společným nákladům přispívati bude Předlitavsko 63·6%. Oba státy zavazují se, že na krytí svých příspěvků budou odváděti každý měsíc do pokladny společné kvoty svých příjmů, která by odpovídala jejich poměrnému ročnímu příspěvku, rozdělenému na měsíční období. Výnos celní věnuje se především k úhradě výdajů společných. Správa rakouská, uherská a bosensko-hercegovská, jimž vybírání cla přísluší, srážejí si určité obnosy na náklady s vybíráním spojené. Pro Uhry zbyla tudíž kvota 36·4%.

ODDÍL VII.

SPOLEČNÉ ORGÁNY V OBORU MOCI
VÝKONNÉ A ZÁKONODÁRNÉ.

Společná ministerstva.

I. Ministerstvo zahraničních záležitostí. Zřízeno bylo 1742 jakožto státní kancelář k samostatnému opatřování zahraničních záležitostí a věcí domu panovnického; užívá dnešního svého titulu ministerstva zahraničních záležitostí od dosazení prvního ústavního zodpovědného ministra na základě listu z 17. března 1848. Od r. 1867 funguje jako ministerstvo oběma polovicím říše společné císařské a královské. Úkolem tohoto ministerstva je zastupovati zájmy monarchie naproti cizině, při čemž ohledně směru zahraniční politiky má postupovat v souhlase s předlitavskou a uherskou vládou a s jejich přivolením. Na poli obchodně-politickém náleží jemu ujednání smluv, jež mají za účel úpravu hospodářských vztahů k cizině, na základě ujednání, která se stala mezi odbornými ministry obou států a s výhradou ústavního schválení obou zákonodárných sborů. Ministerstvu uloženo jest provádění všech záležitostí, týkajících se plavby na řekách mezinárodních, pokud jde o poměry k cizím státům, vedení celé konsulární služby; sprostředkuje vyslanectvími styk s cizími vládami, jakož i korespondenci mezi soudy tuzemskými a cizozemskými, po-

kud dle ustanovení smluvních nemůže se styk díti přímo, jako mezi Německem a Předlitavskem, a konečně je povoláno, na základě ujednání učiněných s odbornými ministerstvy projednávat a uzavírat s cizími státy smlouvy a konvence povahy administrativní a judiciální. Ministerstvu zahraničních záležitostí podřízeny jsou veškery konsuláty a vyslanectva v cizině. Zastupuje říši v poměrech církevních, když hlava církevní sídlí mimo říši, jako ve vztazích ke kurii papežské. Smlouvy uzavírané s papežskou stolicí však nemají povahy mezinárodních smluv státních. Uzavírá je ovšem ministr zahraničních záležitostí důsledkem postavení, jež papeži přiznává se v právu mezinárodním, a ježto jde tu někdy též o otázky vyšší, diplomatické politiky. Ministerstvu zahraničních záležitostí podřízen je také »domáci, dvorní a státní archiv«, zřízený v r. 1749 a v r. 1774 založená orientálská akademie, dnes konsulární akademie. Ministr zahraničních záležitostí je zároveň ministrem císa. a král. domu. V této vlastnosti vede matriku členů a sňatků v domě panovnickém; dále náleží jemu ujednávání a stanovení svatebních smluv, intervence při renunciacích, zpravování cizích dvorů o událostech rodinných panovnického domu. Jakožto předseda společné minist. rady má ministr zahraničních záležitostí sprostředkovat styky společné vlády s delegacemi obou parlamentů.

II. O službě konsulární. Na rozdíl od zastoupení diplomatického označuje se služba konsulární za zastoupení obchodní, ale dle zvyků mezinárodních konsuláty uvádějí se v souvislost s diplomacií a podřizují se úřadům zahraničné správy, ježto vedle há-

jení zájmů obchodních mají konsuláty vždy zastávat také zájmy politické a stejně mají chrániti zájmy občanů svého státu v cizozemsku. V otázkách politiky zahraniční konsulové jsou pomocnými orgány vyslanectev, ale nepožívají stejných předností; jmenovitě právo exterritoriality se jim nepřiznává, není-li jim zaručeno zvláštními smlouvami. Konsulární zastoupení monarchie dle hospodářského vyrovnání z r. 1907 zůstalo společno. Veškero zřízení konsulární zůstalo podřízeno společnému ministru záležitostí zahraničních. Ale ustanovuje se po dualisticku, že při zřizování a zrušování konsulátů nebo při přesazování jich do vyšší či nižší třídy a při zamýšleném delším neobsazení konsulátů, jakož i při stanovení instrukcí, které mají býti uděleny konsulátům v záležitostech obchodních, má společný ministr zahraniční jednati v dorozumění s oběma ministry obchodu. Ministři obchodu a orby mohou v záležitostech svého odboru s konsuláty přímo dopisovati. Konsuláty mají povinnost žádané zprávy podati. Občasné zprávy konsulátů sděluje společný ministr zahraniční předlitavským a uherským ministrům obchodu a orby. Tito odborní ministři mohou v souhlasu se společným ministrem zahraničním vysílati zvláštní odborné zpravodaje do ciziny, aby studovali poměry obchodní, zemědělské a technické. Společný ministr zahraniční rozhoduje v poslední instanci v záležitostech, které se týkají poplatků konsulárních, jejich vybírání a vyměřování. (O poplatcích konsulárních platí u nás zákon z 22. ledna 1902 č. 40. ř. z.)

Úřední činnost konsulátů vedle péče o zachování obchodních smluv vztahuje se na vedení matrik

našich státních příslušníků v obvodu konsulátním, na poskytování ochrany jim, na politiku vystěhovaleckou. Konsulovi přísluší funkce notářské, ověřování listin, vystavování pasů, doručování úředních listin zdejších našim občanům v cizině. V oboru přístavní služby mají konsulové moc disciplinární a policejní nad mužstvem našich obchodních lodí v cizích přístavech. Obchodně politická činnost konsulátů podporuje se zřízením rakouských obchodních komor v cizině (Cařihrad, Alexandrie, Paříž, Londýn). Konsuláty rakouské v Turecku a Orientě na základě smluv mezinárodních vykonávají také soudnictví nad příslušníky naší říše v záležitostech práva rodinného a dědického, ve sporných záležitostech občanských a v trestních věcech menší důležitosti. Vykonávají i soudnictví nesporné, vedou poručenství, kurately, intervence při projednávání pozůstalosti po našich příslušnících. Zákonná úprava soudnictví konsulárního, ačkoli šlo při ní o věc společného zastoupení obchodního a o společnou záležitost zahraničnou, stala se po dualisticku zákony v obou polovicích říše. (Předlitavský zákon z 30. srpna 1891, č. 136 ř. z.) Co do předpisů právních, dle nichž soudy konsulární mají souditi, bylo ustanoveno, že při posuzování způsobilosti k právním jednáním v záležitostech poručenských, práva rodinného, dědického a ve věcech trestních, uživati je předpisův oné polovice říše, jejímž příslušníkem je súčasněná strana. Druhou a poslední instancí ve věcech konsulárního soudnictví je vrchní soud konsulární v Cařihradě. Jeho předseda jmenován je střídavě císařem z občanů uherských a předlitavských na návrh oné vlády, jejíž občan přichází

na řadu, za souhlasu druhé vlády a společného ministra zahraničního. Přisedící jmenování jsou císařem, a to stejným počtem ze soudcovských kruhův uherských a předlitavských na návrh vlády, jejíž příslušník má býti jmenován. Disciplinární moc přísluší ministru zahraničních záležitostí; soudcové vrchního soudu konsulárního smějí býti sesazeni jen na základě řádného řízení disciplinárního a nález sesazovací vyžaduje schválení císařova, jež může býti uděleno jen na základě zprávy podané ministrem zahraničním a oné vlády, na jejíž návrh byl soudce jmenován. Rozsudky konsulátů a vrchního soudu konsulárního vydávají se ve jménu císařově.

III. Nejvyšší orgány správy vojenství. Říšské ministerstvo války je dědicem staré dvorské rady vojenské a zřízeno bylo rovněž v roce 1848, kdy dvorské úřady a dvorské kanceláře začaly být přeměňovány v odborová správní ministerstva. V roce 1853 bylo však ministerstvo války zase zrušeno a správu vojenskou veškeru i agendu ministerstva války převzalo vrchní armádní velitelství a generální adjutant císařův (vojenská kancelář panovníkova). Generální pobočník císařský stal se sám členem ministerské konference. V roce 1860 bylo vrchní velitelství armádní rozpuštěno a znovu-zřízeno jest ministerstvo války. Císařským listem z 24. prosince 1867 a výnosem z 8. ledna 1868 nařízeno bylo, že ministerstvo vojenství má nadále nésti název »říšské ministerstvo války«. Tohoto označování v Předlitavsku porůznu užívá se dosud. Ve vojenském rozpočtu užívalo se prostě označení »ministerstvo války«, nebo »společné ministerstvo války«. Od r. 1867 uherská vláda

i delegace protestovaly proti označení říšský ministr války, protože prý toto označování nesnáší se se státoprávním postavením Uher. Také skutečně již vymizelo užívání titulu říšské ministerstvo války ve styku s úřady uherskými. Ve styku s Uhry užívá se jen titulu společné ministerstvo války.

Ministerstvo války jakožto nejvyšší ústřední vojenský správní úřad monarchie, jsouc bezprostředně císaři podřízeno, obstarává správní záležitosti společného vojska. Mimo to je jemu přiděleno připravování organizačních a operativních agend, týkajících se mobilisace, výstroje, válečné pohotovosti. Veškery služební předpisy, které se vztahují na organizaci vojska, na jeho výstroj, vyzbrojení a uniformování, jakož i na výcvik vojenský, dále základní ustanovení pro správní službu, vyžadují schválení císařova. Rovněž jmenování důstojníků všech stupňů a úředníků vojenských je vyhrazeno císaři. Prováděcí nařízení a opatření k normám od císaře sankcionovaným vydávají se ministerstvem války. K zprostředkování styků ministerstva války s panovníkem je zřízena vojenská kancelář panovníkova. V čele ministerstva války vždy stojí aktivní generál. Je členem společné ministerské rady. Nesmí náležet současně ministerstvu některé z obou polovic říše, ani nesmí vykonávat vlivu na správní záležitosti některého z obou dílčích států.

Záležitosti válečného námořnictva vede zvláštní sekce ministerstva války, kteráž sekce bývala v letech 1862 až 1866 zvláštním ministerstvem námořnictví. Dnes v jejím čele

stojí jako zástupce ministerstva války »chef námořnické sekce«. Tento rozhoduje ve své předepsané působnosti o všech záležitostech námořní sekci příkázaných a je císaři stejně jako ministr války zodpověden za zdatnost a pohotovost válečného loďstva. Ve všech záležitostech má admirál postupovati v souhlasu s říšským ministerstvem války a má také veškery zprávy ministerstva války k panovníkovi ve věcech válečného loďstva spolupodpisovat. Delegacím však dle zásady monokratického systému ministerského je zodpověden jedině ministr války. Chef námořní sekce je zároveň též komandantem válečného námořnictva. Pomocné orgány ministerstva války tvoří chefové a inspektoři, jmenovaní pro různé druhy zbraní a jednotlivé správní odbory, jako především chef generálního štábu, dále generální inspektoři jízdy, dělostřelectva, technických sborů, zdravotnictví.

Ministerstvo zemské obrany souvisí s uspořádáním záležitostí společných v roce 1867, když oběma parlamentům vyhrazena byla významná práva v oboru vojenství. K zastávání těchto záležitostí před sborem zákonodárným bylo třeba zvláštního orgánu, ježto společný ministr války do našeho parlamentu nemůže, neboť jest mu zakázán vliv na zvláštní záležitosti každého z obou států i jest mu zakázáno přímo je vést či opatrovat. Bylo tedy hned v r. 1868 zřízeno u nás ministerstvo pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnost, jemuž příkázány byly záležitosti z oboru ministerstva vnitřa, jako věci odvodní, dovolené, přípřeže, a pak agendy

četnictva se týkající. Všeobecně ministerstvu zemské obrany náleží dnes v nejvyšší instanci agendy vojenské, které v nejnižší instanci připadají úřadům politickým. Ale ministerstvo zemské obrany liší se tím, že jeho ráz je vojenský. Není pouhým úřadem politické správy, ale úřadem vojenským s funkcionáři vojenskými, je vojenským ústředním úřadem pro zemskou obranu, čili ministerstvo zemské obrany jest ministerstvem války pro zemskou obranu. Jest ministerstvem pouze rakouským, ale náleží do organizace správy společné potud, že jemu přísluší před parlamentem rakouským zastávat veškery předlohy, které týkají se armády společné.

Jen v oboru četnictva vystupuje zase více stránka politicko-administrativní: vnitřní bezpečnost a vnitřní správa policejní. Vojenský ráz nejde tak daleko, že by ministerstvo zemské obrany bylo snad jedině ministerstvem války pro zemskou obranu. Jeho péče vztahuje se sice na zájmy vojenské především, ale je tu ještě celá řada agend politických. Činnost politicko-administrativní opatřuje min. zem. obr. pro celou ozbrojenou moc. Předlohy legislativní jí se týkající předkládá říšské radě. Rozhodování v záležitostech branných a odvodních vůbec jemu přísluší. Dále náleží ministerstvu zemské obrany tyto agendy: Zálležitosti ubytování, vojenská přípřež, rozhodování v poslední instanci o stížnostech podaných a o náhradních nárocích těch, kdož přípřež poskytli, zálležitosti zákazů stavby v pevnostech, zálležitosti vojenské taxy, jmenovitě rozhodování v poslední

instanci o povinnosti platit taxu a o jejím vyměření, provádění zákona o udílení míst zřízenců veřejných vysloužilým poddůstojníkům, provádění zákona o podporách rodinám příslušníků branné moci cestou nařizovací.

Zákon o vojenské taxě z 10. února 1907 č. 30. ř. z. ustanovuje, kdo je povinen platiti vojenskou taxu, a zavádí zvláštní povinnost rodičů platiti vojenskou taxu náhradní. Vojenská taxa vyměřuje se dle příjmu, jehož vyměření sloužilo za základ osobní dani z příjmu povinného v roce povinném. Náhradní povinnost rodičů zavedena jest po dobu, po kterou byl by příslušník jejich rodiny sloužil. Prováděcí nařízení k tomuto zákonu vydáno bylo ministerstvy zemské obrany a financí 19. srpna 1907, č. 211. ř. z. Zákonem ze 13. června 1880, č. 70. ř. z., stanoveny byly podpory pro příslušníky vojska, v době mobilisace povolané. Zákonem ze 21. června 1908, č. 141. ř. z., stanoveny jsou podpory pro rodiny příslušníků branné moci povolaných na cvičení vojenské nebo zařazených do zálohy náhradní na doplnění stavu. Podpory vyměřují se polovičkou mzdy v okrese obvyklé a nárok mají rodiny těch, kdož pracují za mzdu dělnickou. Podpory této nelze se vzdáti jakýmkoli právním jednáním. Vyměřuje ji hejtmanství, které doručilo povolací rozkaz. Ministerstvo provádí též dále nařízeními zákony o přípřeži a ubytování vojska. Zákony o tom vydává říšská rada, podrobnější předpisy jednotlivé sněmy. Říšský zákon z roku 1905 neponechal však toto podrobnější ustanovení sněmům. Sem přibýlo konečně koncem roku 1912 i provádění zákonů o t. zv. vojenských úko-

nech, t. j. o osobních službách osob stavu občanského na prospěch armády požadovaných. Vydány byly jmenovitě tyto zákony: zákon z 21. prosince 1912, č. 235. ř. z., o povinnosti předati koně a povozy k účelům vojenským při mobilisaci, zákon z 26. prosince 1912 č. 236. ř. z. o válečných osobních úkonech občanů vojsku nenáležících a o používání jich k účelům vojenským mimo čáru bitevní (hranice věku 50 let), zákon z 26. prosince 1912, č. 237. ř. z., o podporách, poskytovaných příslušníkům rodiny osob za mobilisace k službě povolovaných (prováděcí nařízení z 28. prosince 1912, č. 238. ř. z.).

Ministerstvo zemské obrany opatřuje záležitosti četnictva a vojenské stráže policejní. Ministr zemské obrany je zavázán nepřetržitě udržovat ministerstvo války ve vědomosti o stavu, výzbroji, dislokaci, vojenském výcviku a službě zemské obrany. Má vrchní vedení celé domobranecké služby. Rovněž o stavu a počtu domobraně musí ministr zemské obrany udržovat ministerstvo války ve vědomosti nepřetržitě. Pomocné orgány: generální inspektor četnictva a inspektor jízdy zeměbranecké. Pro Tyroly a Vorarlberg zřízen je zvláštní zeměbranecký úřad v Innsbrucku.

IV. Říšské ministerstvo financí. Když 10. března 1867 přešla nejvyšší finanční správa zemí koruny uherské na samostatné uherské ministerstvo financí, začalo od 1. ledna 1868 působit pro obor financí společných zvláštní říšské ministerstvo financí, jakožto společný, delegacím zodpovědný úřad. Za společné záležitosti byly v r. 1867 prohlášeny také záležitosti, týkající se nákladu na dva obory společné správy, na vojenství a správu zahraniční.

Jmenovitě stanovení společného rozpočtu a zkoumání účetních závěrek rozpočtu společného tvoří záležitosti společných financí. Tím dán je obor působnosti společného ministra financí. Vyměřen byl velmi úzce. Spadá sem vlastně jen:

- a) stanovení rozpočtu pro společné záležitosti,
- b) přijímání a súčtování příspěvků k úhradě společných nákladů od obou polovic,
- c) upotřebením těchto příspěvků k účelům v rozpočtu stanoveným a
- d) zkoumání a schvalování závěrečných účtů.

Jakým způsobem opatřeny, čili jak rozvrhovány a vybírány mají býti v každé polovici prostředky pro úhradu společných nákladů potřebné, nepatří již v obor nezměnitelně společných záležitostí. K tomu přistupuje náklad na společné finanční ministerstvo samo a na (roku 1868 zřízený) společný nejvyšší dvůr účetní. Společných příjmů jest nepatrně. Činnost říšského ministerstva financí obmezuje se tak skoro výhradně na budgétování, sdělávání rozpočtů pro odvětví společné správy, na započítávání čistého výnosu poplatků celních, od Předlitavska a Uher však samostatně vybíraných a spravovaných, a na vypočítávání kvotových příspěvků obou polovic říše na záležitosti společné. Správa státních dluhů společnému ministerstvu financí nepřísluší. V r. 1868 byl archiv bývalé dvorské komory přidělen k říšskému ministerstvu financí. Ve jménu společného ministerstva má říšský ministr financí také centrální vedení správy zabraných zemí Bosny a Hercegoviny, i jest nejvyšším úředním a služeb-

ním představeným zemské vlády sarajevské, i když v čele zemské vlády bosensko-hercegovské stojí hodnostář v o j e n s k ý.

V. Společná ministerská rada. Ministři společní tvoří společnou radu ministerskou, jejíž zřízení není však zákonem nařízeno a upraveno. Spočívá pouze na konstitučním právu zvykovém. Vznikla nutností jednotného vedení a programu vládního ve všech oborech společné správy. Kompetencí zákonných nemá a určuje se příslušnost její zachovávanou úřední tradicí a požadavky politické účelnosti. Společný ministr záležitostí zahraničních má skutečný státoprávní titul předsedy společné rady ministerské, byť i tato nebyla zřízením zákonův ústavních. Do společné rady ministerské přibírají se dnes ještě ministerští předsedové obou států a rakouský i uherský ministr financí. Samostatným členem bývá též dnes přednosta námořního odboru ministerstva války. Společnému ministru záležitostí zahraničních náleží také členství v tak řečené obchodní a celní konferenci, jež má za úkol připravovat občasnou obnovu obchodního a celního spolku rakousko-uherského a obchodních smluv s cizími státy, a jež skládá se jinak z rakouských a uherských ministrů orby, obchodu a financí.

§ 27.

Delegace.

I. Zákony z r. 1867. Uher. zák. čl. XII. z r. 1867 prohlásil, že co do oné části společných záležitostí, která není výhradnou věcí vlády, Uhry nepokládají za účelnou instituci ani nějakou širší říš.

radu, ani nějaký společný nebo ústřední parlament jakéhokoli názvu, i nepřijímají žádného podobného zřízení. Země Koruny uherské s jedné strany a ostatní země i provincie panovníkovy s druhé strany jest pokládati za dvě oddělené a rovnoprávné části. Odtud jest úplná rovnost obou částí při projednávání společných záležitostí nezbytnou podmínkou. Na základě zásady rovnosti bude říš. sněm uherský vysílati k projednávání společných záležitostí d e l e g a c i, kteráž zastupovati jej bude v záležitostech zákonem vyměřených.

Rak. zák. z 21. pros. 1867, č. 146. ř. z., praví ve znění od uherského odchýlném, že právo zákonodárné, příslušející zastupitelským sborům obou polovicí říše, říš. radě a říš. sněmu uher., bude jimi, pokud jde o záležitosti společné, vykonáváno prostřednictvím vysílaných delegací.

Rakouský zákon chtěl tedy ve znění svém delegacím přenášeti přece zákonodárné právo ve věcech společných, aby tak zachránil určité společné zákonodárství, aspoň nepřímou cestou. Nemohl sice delegacím přisouditi povahy ústředního parlamentu, již z ohledu na Uhry; než uznal, že sice co do podstaty právo zákonodárné přísluší oběma parlamentům, avšak jeho výkon přiděloval delegacím.

II. Státoprávní povaha delegací. V otázce státoprávní povahy delegací nabyt dnes převahy názor, že delegace nelze pokládati za ústřední parlament říše rak.-uherské, a že vůbec nejsou samostatným sborem zákonodárným. Rak. zákon o zál. společ. praví sice (§ 15.), že ku všem zákonům z oboru působnosti delegací vyžaduje se souhlasu obou dele-

gací a sankce panovníkovy, ale ve skutečnosti společných zákonů rak.-uherských není. Ostatně také uherský zák. čl. XII. představoval si pouze, že obě delegace budou v záležitostech společných činiti pouhá usnesení. Dnešní stav jest tento:

1. delegace pokládají se za pouhé výbory svých parlamentů, nadané jen zvláštní, zvýšenou pravomocí;

2. usnesení jejich nevyhlašují se jako zákony, ani ve společné nějaké úřední sbírce zákonů (říš. zákonníku), nýbrž uveřejňují se pouze v úředním listě vídeňském a budapeštském;

3. usnesení delegační, panovníkem sankcionovaná, sdělují se každému z obou parlamentů, rakouskému i uherskému, prostřednictvím ministerstva příslušné polovice říše, i mají usnesení ona dle zákonného předpisu uher., jenž patrně však obdobně platí i pro Rakousko, býti vykonávána v Uhrách jedině zodpovědným ministerstvem uherským;

4. delegace jsou ovšem výbory, vynikající důležitostí svých práv a svojí neodvislostí naproti oběma parlamentům. Usnesení delegace nemůže býti nahrazeno prostě usnesením příslušného parlamentu. Delegace usnášejí se také s účinkem, že oba parlamenty jsou bezprostředně vázány usnesením delegací a nemohou na usneseních těchto ničeho měniti. Jsou to tedy výbory parlamentův obou států, avšak s právem samostatného, definitivního usnášení se za účelem docílení souhlasu v zákonodárných záležitostech společných a při parlamentární kontrole společné vlády a správy. Nemohou býti vázány instrukcemi svých parlamentů. Jejich složení liší se od složení jiných

výborů parlamentu, volba jejich děje se jinak. Když volí se výbor v parlamentě, jde vždy o projednávání předmětů, které mohou býti projednány a odhlasovány také v parlamentu. Ale při delegacích jde o předměty, které nemohou býti projednány a odhlasovány v některém z obou parlamentů. Z působnosti říšské rady je zde určitá kompetence přenesena do příslušnosti delegací jako samostatného výboru.

III. Složení delegací. Delegace skládají se z dvou sborů: z delegace rak. říšské rady a z delegace uherské. Každá delegace má šedesát členů. V tomto počtu je v delegaci uherské zahrnuto také pět delegátů chorvatských. Ze čtyřiceti členů chorvatských, kteří jsou vysíláni zemským sněmem království Chorvatského do poslan. sněm. uherského říšského sněmu, voleni jsou za členy delegace uherské vždy čtyři. Ze členů chorvatských pak z uherské sněmovny magnátů musí býti do uherské delegace zvoleni vždy jeden člen. Odtud je chorvatských delegátů pět. V delegaci předlitavské volena jest jedna třetina čili dvacet členů sněmovnou panskou, čtyřicet členů, čili dvě třetiny, sněmovnou poslaneckou. Uherský zákon neustanovil, kolik členů má býti voleno ze sněmovny magnátů a kolik ze sněmovny poslanecké. Ustanovil jenom, že počet delegátů musí býti na obou stranách stejný a že nesmí přesahovati šedesát členů na každé straně. Jedině rakouský zákon určil, jak počet členů delegací má býti rozvrhován mezi obě sněmovny. V Uhrách zachovává se dnes rozdělení totéž; třetina

delegátů volí se ze sněmovny magnátů a dvě třetiny z poslanecké.

V Uhrách volby delegátů ve sněmovně poslanecké i magnátů dějí se prostou většinou hlasů, a to z plena sněmovního. V Předlitavsku však nevolí se týmž způsobem. Volba prostou většinou hlasů z plného shromáždění sboru platí u nás jen pro delegáty ze sněmovny panské. Ve sněmovně poslanecké říšské rady konají se volby delegátů dosud dle zemí. Poslanci, v jednotlivých zemích zvolení, tvoří pro volbu do delegace vždy zvláštní voličský sbor. A tento zvláštní voličský sbor sestupuje se a zvolí určitý počet delegátů za každou jednotlivou zemi. Tak všichni poslanci, zvolení v království Českém, z českých i německých okresů, sestupují se ve společný voličský sbor a zvolí delegáty za království České. Podobně se volí dle ostatních sedmnácti království a zemí na radě říšské zastoupených a připadá takto: na Čechy delegátů deset, na Halič sedm, na Moravu čtyři, na Dolní Rakousy tři, na Rakousy Horní, Štýrsko, Tyrolsko po dvou a na deset ostatních zemí po jednom. Mimo to volí v každém z obou států parlamenty ještě náhradníky, a to každý parlament třicet: horní sněmovny volí po deseti, dolní po dvaceti.

Voličské sbory poslanců z jednotlivých zemí nemusejí však delegátů voliti již ze svého středu, nýbrž mohou si je vybrati z plného shromáždění poslanecké sněmovny, takže delegáti za určitou zemi nemusejí býti právě jen poslanci, v této zemi zvolení. Volba dle zemí je zbytek z doby, kdy nebylo

ještě přímých voleb na radu říšskou. (Až do zák. z 2. dubna r. 1873.)

Období volební, na které delegáti jsou voleni, je poměrně krátké. Rakouský zákon praví, že volba delegátů bude každoročně od obou sněmoven říšské rady obnovována. Jsou tedy v Předlitavsku delegáti voleni na rok, při tom však je ustanoveno, že, dokud nedojde k obnovení delegací volbou, zůstávají dosavadní delegáti ve svých funkcích. Zůstanou tedy i po uplynutí jednorozního období volebního, dokud říšská rada neprovede volbu novou. Uherský zákon praví sice též, že delegace mají býti voleny na rok, ale dodává, že to znamená dobu ročního zasedání uherského sněmu říšského; začátkem nového zasedání přestává působnost delegátů. Uherský zákon míní tedy ročním obdobím výroční zasedání sněmu uherského a ježto nemá ustanovení, že staří delegáti zůstanou ve svých funkcích, dokud říšský sněm nezvolí nových, může se státi, že mandát členů uherské delegace uplyne, kdežto členové předlitavské delegace svůj mandát ještě podrží. Jediná delegace předlitavská nemůže ovšem zastávati funkce obou sborů. I bylo by pak i v Uhrách užití patrně analogie ustanovení zákona rakouského.

Kdo ztratí členství v říšské radě, ztratí tím také mandát v delegacích. Vystoupení z říšské rady má za následek vystoupení z delegace. Rovněž dle zákona rakouského a dle uherského zák. článku XII. je předepsáno, že, když parlament jest rozpuštěn, přestává také delegace rozpuštěného parlamentu a nově shromážděné sněmovny zvolí novou delegaci. Pravidlem jest tedy úzká souvislost man-

dátu delegačního s mandátem na říšské radě. Dle rakouského zákona v případě, že uprázdní se mandát delegační resignací, nastoupí náhradník jen tehdy, když říšská rada není právě shromážděna. Je-li shromážděna, třeba přikročiti k nové volbě za člena odstouplého. Dle zákona uherského však v případě uprázdnění mandátu resignací nastoupí ihned náhradník. Uherský zákon ustanovil také, že uherský sněm říšský při volbě delegátů určí ihned již pořadí, ve kterém náhradníci na mandát uprázdněný mají nastupovati. V tomto pořadí povolává pak předseda uherské delegace jednotlivé náhradníky. Dle uherského zákona nastupuje tedy náhradník bez rozdílu, je-li říšský sněm shromážděn či nikoli. V Rakousku ovšem nastupují vždy náhradníci z téže země. Rakouský zákon resignaci na delegační mandát beze všeho připouští. Uherský zák. však praví, že, složí-li kdo mandát, příslušný říšský sněm nebo, není-li shromážděn, příslušná delegace rozhodne o závažnosti důvodů k resignaci a o jejím přijetí.

IV. Práva delegátův. Členové delegací požívají imunity v obvyklém smyslu práva parlamentárního. Rakouský zák. o zál. společ. praví prostě, že táž nedotknutelnost a nezodpovědnost, jaká přísluší členům říš. rady, zajišťuje se i členům delegace říšské rady.

Zákon předlitavský zde opomenul učiniti opatření o právech imunity členů delegace uherské, kdežto § 47. uher. čl. XII. výslovně zaručuje imunitu členům obou delegací, bez ohledu na to, jaké předpisy platí v území druhého státu. Kdyby nyní člen delegace uherské dopustil se trestného činu ve Vídni,

bude o objemu jeho imunity rozhodovati soud vídeňský, jenž jest příslušným pro vyšetřování. Ale pro naše soudy neplatí uherské předpisy o imunitě, uherská ustanovení zákonná nejsou u nás vyhlášena a rakouské zákony o imunitě vztahují se výhradně na členy delegace předlitavské. Dle zákona rakouského by pak uherští delegáti nepožívali u nás imunity v případě, že delegace zasedají ve Vídni; odpomoc ovšem jest v tom, že možno užití jednoduše analogie uherského zákona. Rozhodovati o vydání jednotlivých členů delegace za účelem trestního stíhání nebo udělovati svolení k uvěznění člena delegace a rozhodnouti pak i o trvání vazby nepřísluší v prvé řadě delegacím, nýbrž nejprve po dualisticku oběma parlamentům, naší říšské radě a uherskému sněmu říšskému. Zachována jest primární příslušnost obou parlamentů na doklad názoru, že obě delegace vykonávají jen práva, jejichž původními nositeli a držiteli jsou oba parlamenty. Teprve, když oba parlamenty nejsou shromážděny, přísluší udělení povolení k soudnímu stíhání člena delegace oné delegaci, jejímž obviněný jest členem. Když původní sbor, jenž delegaci vysílá, není shromážděn, přechází právo rozhodovací na delegaci, jako na samostatnou komisi parlamentu. Jakmile parlament jest shromážděn, ujímá se svých původních oprávnění. Služební pragmatika z r. 1914 (§ 88.) uznává nyní imunitu poslaneckou i proti disciplinárnímu stíhání úřednímu.

Dle rakouského stát. zákl. zákona o zastupitelstvu říše úředníci a veřejní funkcionáři nemají třeba dovolené k výkonu svého mandátu. Ti, kdož pohlížejí na delegace jako na samostatný sbor zákono-

dárný, nechtějí onu výsadu členů poslanecké sněmovny říšské rady rozšiřovati na členy delegace předlitavské. Mezi postavením poslanců a delegátů dnes však nečiní se rozdíl. Předpisy o zákonné dovolené považují se za platné i pro členy delegací. Delegátům poskytnuty jsou také určité nároky finanční. Členové delegace předlitavské požívají diet a náhrady za náklady cesty. Jeden ze zákonů, vzniklých již v první periodě našeho ústavního vývoje (zákon ze dne 7. června 1861), zavedl pro členy sněmovny poslanecké diety (20 K denně) a náhradu nákladů cesty pro poslance, kteří nebydlí ve Vídni. Ustanovení tohoto zákona, jenž usnesen byl ještě pro radu říšskou ústavy únorové, užívalo se po roce 1867 i na členy parlamentu předlitavského dle ústavy prosincové, i užívalo se jeho i na finanční nároky delegátů z poslanecké sněmovny říšské rady. Ježto zákon z 1861 zavedl diety jen pro členy sněmovny poslanecké, nemívají delegáti ze sněmovny panské po roce 1867 žádných diet. Až zákon ze dne 11. března 1875 ustanovil, že, v případě, když schůze delegací bude konána mimo Vídeň, delegáti říšské rady budou požívati v šic h n i diet a náhrady nákladů cesty. Zasedají-li delegace na území uherském, mají tedy i delegáti ze sněmovny panské nárok na diety. Jest to jediný případ, kdy členové panské sněmovny požívají diet. Jinak členství panské sněmovny jest funkcí bezplatnou. Členové delegace uherské diet nepožívají, ježto poslanci říšského sněmu uherského mají stálý roční plat (uherský zákonný čl. VI. z 1893). Ve sněmovně magnátů nemají členové ani diet, ani jiného platu. Zde jen president má plat, jež sněmovna sama

určuje. Delegáti z uherské sněmovny magnátů nemají pak také diet.

Dle souhlasného předpisu rak. i uher. zák. členové delegací nemají přijímati instrukcí od těch, kdož je vysílají. Z toho by plynulo, že parlamenty nemohou delegacím dávat jako svým výborům závaznou direktivu. Tato měla by pouze politický (nikoli právní) význam.

V. O působnosti a jednání delegací. Do působnosti delegací náleží:

1. spolupůsobení při stanovení společného rozpočtu a povolání jeho,
2. zkoumání závěrečných účtů a rozhodování při udělení absolutoria ministerstvu,
3. kontrola společné správy interpelacemi a dotazy a uplatňování zodpovědnosti ministrů společných,
4. vyřizování podaných petic,
5. usnášení se o způsobu, jak by společná zápůjčka měla býti uzavřena, použita a splácena pro případ, že by souhlasnými zákony obou polovic říše společná taková zápůjčka byla povolena.

Záležitosti bosensko-hercegovské přísluší v působnost delegací jen tehdy, kdyby šlo o nějaké zvláštní finanční závazky obou států monarchie, jako kdyby náklady na správu obou zemí nemohly být kryty vlastními příjmy zemskými i bylo by třeba finančního přispění monarchie. Tak oddíly společné armády, rozložené v Bosně a Hercegovině, vydržují se z rozpočtu společného ministra války, kterýžto rozpočet povolován jest delegacemi. Jinak delegacím dle dnešní zvyklosti předkládá se rozpočet bosensko-hercegovský pouze

k informaci a kritice, nikoli však k usnášení se. K úvahám o poměrech obou zemí bývá také dnes v delegacích dosazován vždy zvláštní výbor pro bosensko-hercegovské záležitosti.

Uherský zákon nad to ještě výslovně (§ 37.) uvádí, že do působnosti delegací smějí náležeti jen ony předměty, které ve v y r o v n a c í m z á k o n ě výslovně jim přikázány byly jakožto společné, a že delegace nesmějí svoji činnost rozšiřovati nad tento obor a zasahovati snad do záležitostí vyhrazených uher. sněmu říšskému a vládě uherské.

Uherský zák. čl. XII. vyslovil přání, aby delegace střídavě zasedaly v Budapešti a ve Vídni, jednoho roku tady, druhého tam; mimo Vídeň prý: »kdyby sněmy ostatních zemí panovníkových si tak přály, mohly by delegace také v některém jiném hlavním městě oněch zemí zasedání svá odbývati.« Nemají tedy delegace být u nás svolávány jen do Vídně; ovšem však na ono místo, kde právě panovník prodlévá, neboť dle uherského zákona má se císař na místě, kde jsou delegace, zdržovati. Delegace volí si své předsedy, zapisovatele i funkcionáře a stanoví si jednací řády. Každá delegace radí a usnáší se odděleně. Způsobilá k usnášení je rakouská delegace v přítomnosti 30 členů a předsedy; k platnému usnesení pak třeba nadpoloviční většiny přítomných. V Uhrách třeba k platnému usnesení nadpoloviční většiny všech členů, tedy aspoň 31 hlasův; jest tudíž třeba přítomnosti aspoň 31 členů ve schůzi. Sezení jsou zpravidla veřejná, porada výjimečně může býti tajná, usnese-li se v Rakousku delegace na návrh předsedy nebo pěti členů delegace na tom,

nebo v Uhrách za podmínek jednacího řádu; jinak však zákon rakouský i uherský výslovně předpisuje, že usnesení státi se může jedině ve schůzi veřejné. V rak. delegaci jednati lze zajisté ve všech jazycích národností tam zastoupených. Výslovného předpisu není. V delegacích uherských přiznal § 59. vyrovnání uhersko-chorvatského členům chorvatským oprávnění, užívat jazyka chorvatského. Iniciativní návrhy pro delegace podává společné ministerstvo každé delegaci zvláště. Rovněž tak vládní předlohy podávají se současně oběma delegacím, ale každé zvláště. Každá delegace má také vlastní iniciativu, může podávati návrhy o předmětech, jež náležejí do její působnosti, i může tak činiti každý její člen. Každá delegace návrhy iniciativní nejprve projedná volně sama a usnesení o nich učiněná sdělí delegaci druhé, chce-li tato přistoupiti. Není potřebí ani předběžného sdělení s delegací druhou, ani jejího souhlasu ku projednávání. Svá usnesení sdělují si delegace písemně neboli poselstvími (nunciemi), rakouská v německé, uherská v maďarské řeči, připojujíce ověřené překlady v řeči druhé delegace. Zasedání delegace uzavírá předseda se schválením nebo k rozkazu císaře. Rozpuštěním parlamentu přestává činnost delegací.

Možnost, rozpustiti delegaci jako samostatný sbor, není v zákoně dána; panovník může přivoditi její rozpuštění pouze rozpuštěním některé sněmovny poslanceké. Zákony dále nezmiňují se o panovníkově praerogativě odročovati zasedání delegací. Z oprávnění císařova, svým rozkazem dát delegaci uzavřítí, jest však dovozovati i odroč-

č o v a c í oprávnění panovníkovo, ježto ve větším oprávnění obsaženo jest i menší. Konečně v mezích rozkazů císařských přiznati možno i každé delegaci oprávnění, aby sebe samu dočasně odročila.

Když delegace nemohly by se dohodnouti a nadarmo by sobě sdělovaly výsledky svého jednání, může kterákoli delegace učiniti návrh, aby různosti mínění byly vyrovnány hlasováním ve schůzi společné. Když trojí dopisování nevedlo k cíli, nemůže druhá delegace návrh na společnou schůzi zamítnouti. Ve schůzi společné zásada rovnosti přísně se zachovává. V předsednictvu střídají se předsedové obou delegací, předseda řídí hlasování německy a maďarsky, počet delegátů, přítomných s obou stran, musí býti stejný, a když z jedné delegace někteří členové se nedostaví, musí se z druhé delegace losem vyloučiti tolik členů, kolik schází v prvé. K platnému usnesení vyžaduje se přítomnosti dvou třetin členů z každé delegace. Za schválené platí usnesení, jež přijato bylo prostou většinou hlasů. Většina může ovšem být složena z členů obou delegací dohromady. Při rovnosti hlasů má se návrh za zamítnutý. Čas a místo společné schůze určí se dohodou obou delegačních předsedů, kteří pozvou k ní členy své delegace. Z rozkazu císařova nebo na zakročení společné vlády schůze společná svolána býti nemůže; svolání její připouští se výhradně na návrh jedné z delegací. Společná schůze svolává se pouze k společnému hlasování, nikoli k společnému projednávání. Společného nějakého řádu jednacího není a schází též předpis o jednací řeči ve schůzi společné. Protokoly

mají sepsati zapisovatelé obou delegací v řeči německé i maďarské i mají býti zápisy také společně ověřeny. Předpis veřejnosti platí i pro schůzi společnou.

Když usnesení obou delegací o výši jednotlivých položek rozpočtových se neshodují, t. j. když jedna delegace povolí v vyšší položku než druhá, není tím rozpočet zamítnut v celosti, nýbrž sporná položka vyloučí se z celého rozpočtového souboru a vyjednává se o ní zvláště. Nedojde-li pak k dohodnutí vůbec, platí za povolenou položka menší, dle ústavního zvyku, napodobeného dle předlitavské ústavy prosincové.

VI. O výkonu delegačních usnesení. Rakouský zákon praví, že ku všem zákonům v oboru záležitostí, jež náležejí do působnosti delegací, vyžaduje se souhlasu obou delegací a sankce císařovy. Kdo má usnesení delegací předkládati císaři k sankci a kdo je má vyhlašovati, není ustanoveno. Zpravidla opatří to předsednictvo oné delegace, která měla věc naposledy, a to prostřednictvím ministra záležitostí zahraničních, jež jest předsedou společné ministerské rady. Který jazyk, zda německý či maďarský, má býti autentický pro znění delegačních usnesení, není určeno. Oba texty budou platiti za stejné autentické.

Rak. zák. nemá předpisu o provádění zákonů společných. Uher. zák. praví především o rozpočtu společném, že po tom, když ustanoven byl delegacemi, nemá již v žádné ze zemí býti podroben nějakému dalšímu projednávání. Celkový obnos nákladu, jež připadá dle kvotního poměru na každou po-

lovici, vloží se každoročně do jejího rozpočtu. O výši těchto položek nelze již v zastupitelském sboru jednati, t. j. položky ty pokládají se za přijaté bez projednávání a hlasování; dle uher. zák. nesmějí co do své výše být podrobovány žádné další diskusi; v praxi vyvinula se zvyklost, že se již ani o nich nehlasuje. Opatřování úhrady na společné záležitosti děje se ovšem v každém státě samostatně, rakouským a uherským zákonodárstvím a zodpovědným ministerstvem. Na případ, že některý parlament rozpočet v čas nevyřídí, není pamatováno. V Rakousku užilo by se nařízení dle § 14. st. z. zák. o zast. říše; nařízením nouzovým současně povolil by se rozpočet rakouský i s kvotou na záležitosti společné.

O vykonávání usnesení delegačních stanoví uherský zákon dále, že usnesení, panovníkem schválená, po tom, když sdělena byla říšskému sněmu uherskému, budou v Uhrách vykonávána jedině zodpovědným ministerstvem uherským. Totéž patrně platí pro Předlitavsko. Sdělení každému z obou parlamentů opatří vláda příslušné polovice říše. Vyhlášení delegačních usnesení, s účinkem pro občany státní závazným, není nikde předepsáno. Souvisí to s tím, že delegace dle dnešního stavu nemohou odhlasovati zákonů společných ve formálním slova smyslu. Usnesení jejich nevyhlašují se jako formální zákony, nýbrž publikují se jen jako obsahově souhlasná usnesení, císařským schválením potvrzená, a to zvláště, avšak současně v úředním listě ve Vídni a Budapešti, i sdělují se oběma parlamentům prostě jednotlivými ministerstvy. Usnesení nemají tedy ani formy ani povahy

zákonův a vyhlašují se touže cestou jako kterékoli nařízení. Dle stanoviska uherského mohou totiž pro Uhry platiti jen uherské, pro Předlitavsko jen předlitavské zákony, žádné společné říšské zákony, jež byly by výrazem nějaké vyšší, společné moci ústřední.

VII. O zodpovědnosti ministrů společných. Delegacím přísluší též uplatňovati zodpovědnost společných ministrův. Politickou zodpovědnost uplatňují delegace interpelacemi a dotazy. Jest přímo ustanoveno v uherském zákoně vyrovnacím, že společní ministři mají povinnost, na interpelace dáti odpověď a vysvětlení. Dle rakouského zákona není sice tak určitě a výslovně nařízeno, že ministři mají povinnost, odpověděti na interpelace, ale plyne tak jistě z úmyslu i ducha zákona. Delegace patrně může také žádati, aby ministři osobně při určitých dotazech byli přítomni, podávali vysvětlení a informace a předložili potřebné listiny. Kolik delegátů má interpelaci podepsati, není v zákoně ustanoveno. To zůstaveno je jednacímú řádu každé z obou delegací. Interpelačnímu právu delegátů odpovídá zase právo ministrů zúčastniti se všeho jednání v delegaci a chopiti se kdykoli slova. Předlohy vládní zastávají osobně nebo svými zástupci. Na požádání své ministr společný musí býti slyšen.

Každá delegace může podávati návrh na obžalobu ministra společného a, přistoupí-li druhá delegace k návrhu, nabývá usnesení o obžalobě ihned právní moci. Ministr společný měl by se zodpovídati před zvláštním státním dvorem soudním. Členy tohoto dvoru měla by navrhovati

každá delegace, a to 24 neodvislých a práva znalých občanů ze své polovice říše, kteří však nesměli by býti sami členy delegace. Druhá delegace mohla by z těchto 24 vždy 12 odmítnouti. Obžalobu bylo by lze patrně podati pro každé porušení oněch zákonův ústavních, které se týkají záležitostí společných. Ale uplatňování státoprávní zodpovědnosti společného ministerstva obžalobou ministerskou je dnes zcela nepraktické, poněvadž v roce 1867 slíben byl prováděcí zákon s podrobnějšími předpisy o úpravě zodpovědnosti ministrů společných a tento prováděcí zákon do dnes schází. Schází jakékoliv ústavní ustanovení o trestu, není ničeho řečeno o svolávání onoho státního soudu a nejsou označeny také ani přesně ústavní zákony, za jejichž porušení ministr měl by býti zodpověden. Také v budoucnosti sotva kdy dojde ku vydání zákonů prováděcích, ježto prostředek obžaloby ministerské ve dnešních poměrech konstitučních dávno jest bezúčinný. Konečně těžko jest si představovati zodpovědnost společného ministra bez společné ústavy. Stanovení přesné zodpovědnosti společného ministra předpokládá určité společné ústavní zákony, určitou společnou jednotnou ústavu, za jejíž zachovávání ministr by byl zodpověden. Aby ministr byl zodpověden za každé porušení ústavních zákonů předlitavských i uherských, je nemožno i musilo by vždy docházeti k vydávání zvláštních předpisů zákonných, týkajících se výhradně ministra společného. Na straně uherské přirozeně vzpírají se každému pokusu ústavy společné. Rovněž uplatňování zodpovědnosti ministerské obžalobou společného ministra

před společným státním soudem naráží na překážky ústavní. O obžalobě, podané některým z parlamentů nebo společnou delegací, musil by rozhodovati společný státní dvůr soudní a tento státní dvůr byl by vlastně jediným společným soudem obou států a musilo by dojíti ku vydání zvláštních společných předpisů pro jednání této instituce. Společný soudní dvůr nemohl by užívati výhradně ani předpisů rakouských ani uherských. Odtud zodpovědnost našeho společného ministerstva musila zůstati neproveditelná a ku zřízení společného rakousko-uherského státního dvoru soudního nemohlo dojíti.

Konečně i dnešní uplatňování ministerské zodpovědnosti interpelacemi a dotazy jest spojeno s obtížemi, když každý z obou parlamentů vystupuje s jinými požadavky a stížnostmi. Konečně také pojetí uherské, že delegace jsou prostým výborem parlamentů, přineslo vůbec pro postavení ministrů společných i ministrů států dílčích určité zvláštní účinky a vedlo k jiným dalším důsledkům. Tak uherští ministři, členové uherské vlády, směli vždy choditi do delegace uherské a do delegačních výborových schůzí, poněvadž, jdouce do delegace, chodili jen do výborů parlamentu uherského. Naproti tomu ministři předlitavští do delegace nemohli, protože dle staršího rakouského názoru delegace představovaly jiný sbor zákonodárný, totiž společný zastupitelský sbor ústřední monarchie. Teprve na konci roku 1906 usnesla se delegace předlitavská, že i ministři předlitavští mohou přijíti na zvláštní pozvání do zasedání delegace a výborů. Takto vyvinul se ústavní zvyk, že i ministři předlitavští do

schůzí delegace předlitavské volně mohou choditi, zde slova se chopiti, vysvětlení podávati a předlohy zastupovati. Dochází tak ovšem k zvláštnímu zjevu, že společní ministři do předlitavské říšské rady a uherského říšského sněmu nemají přístupu, ježto nesmějí vykonávati žádného vlivu na záležitosti jednotlivých státův, kdežto členové vlády předlitavské a uherské do společného sboru zastupitelského mohou. Odtud pak přirozeně vzrůstá vliv obou ministerských předsedů, poněvadž tito mají vždy prostředkovati mezi ministerstvem společným a oběma parlamenty. Vyloučen jest zde bezprostřední, přímý styk společných ministrů s parlamentem, ale za to má jej předlitavský nebo uherský ministerský předseda, jimž zajišťuje se takto značný vliv na společných záležitostech. Dnes také do společné ministerské rady (o níž sice ve vyrovnání rakousko-uherském není nejmenší zmínky, kteráž však skutečně trvá a vývojem věcí stala se pravidelnou institucí, takže ministr záležitostí zahraničných činí se oficiálně stálým předsedou tohoto kolegia) přibírá se rakouský a uherský předseda ministerstva a pro důležitá opatřování nákladů společných také oba ministři financí. (Uhři ovšem tvrdí, že nemůže být společné nějaké ministerské rady jako samostatného orgánu, že tu jsou pouze společné porady a dohodování či domlouvání se, kteráž postrádají všeho rázu stálého.)

Vůbec otázka státoprávní zodpovědnosti ministrů společných jest hodně pochybná také z toho důvodu, že scházejí předpisy o tom, které vládní akty vladařovy z oboru záležitostí společných k platnosti své vyžadují spolupodpisu zodpovědného

ministra. Jest tudíž stejně uznati platnost nekонтрасignovaných vládních aktů panovnických v záležitostech společných. Věc jest pak tak, jako kdyby společné záležitosti řídil panovník sám za pomoci úřednických ministrův, kteří mají tu postavení spíše pouhých pomocníků a osobních rádců panovnickových, než povahu zodpovědných konstitučních ministrů. Jejich spolupůsobení jest vůbec spíše spolupůsobení osobních pomocníků panovnickových, než spolupůsobení ministrů v konstitučním slova smyslu, spolupůsobení totiž, jež ústavně se vyžaduje a má ústavně nutný význam, tak že nastupuje politická i státoprávní zodpovědnost naproti parlamentu. Přece však v otázce politické zodpovědnosti uznána byla přímo povinnost společných ministrů na podanou interpelaci dát odpověď a vysvětlení. (Ježto v Uhrách provádí se důsledně názor, že delegace jsou vlastně výbory příslušných parlamentův, pro jednání uherské delegace platiti má jednacím řád, shodný s jednacím řádem, pro uherský sněm zavedeným; rovněž parlamentní obyčeje uherské přenášejí se i na jednání delegační.)

Konečně ani dle naší ústavy není trvání delegací pevně zajištěno. Dle státního základního zákona o zastupit. říše § 11. lit. o) přísluší říš. radě též zákonodárství o způsobu projednávání záležitostí společných. Má tedy říšská rada rozhodovati o formě, jak mají býti vyřizovány záležitosti společné. Kdyby tedy oba parlamenty se dohodly, mohly by souhlasnými zákony, v obou polovicích říše vydanými, působnost delegací libovolně obmezovati, dokonce mohly by delegace vůbec odstraniti,

jejich kompetence samy převzítí a usnésti se na nějakém jiném způsobu projednávání záležitostí společných. Takto společným dohodnutím oba parlamenty zmocnily by se samy celé působnosti delegací a jedině v panovníkově právu sankce zákonů je pak poslední prostředek, jak bylo by lze zadržeti, aby se vždy neuplatnila různá převaha obou parlamentů a jejich soupeřství. Opět nový doklad, jak delegace nemají dostatečné záruky trvalosti na prospěch užší jednoty říše a v zájmu konstituční kontroly správy záležitostí společných.

Politikové uherští často uvažují také o prostředcích, kterými by se dalo čeliti tomu, kdyby delegace chtěly provozovati svoji zvláštní politiku, kdyby zapomněly na příslušnost svoji k jednotlivým parlamentům a kdyby si chtěly vytvořiti zvláštního zákonodárného ducha mezi sebou. Tu kdyby prý delegace nějakým usnesením překročily okruh svých kompetencí, měl by prý říšský sněm uherský jako představitel nejvyšší vůle národa nepochybné právo takové usnesení, bez toho o sobě již neplatné, anulovati a delegaci desavouovati. Tím pomine prý nebezpečí, že delegace překročí meze své působnosti a že orgány společné mohly by svoji moc postupně rozšiřovati. Tím pomíjí prý také nebezpečí, že by dnešní poměry obou států mohly býti poněmáhlu měněny ve směru a duchu státní jednoty monarchie. Jsou to poslední důsledky názoru, že delegace představují jen výbory parlamentů; jakmile jsou jen výborem, může parlament usnesení jejich libovolně zvrátiti a zrušiti. Ostatně těší se Uhři tím, že usnesení delegace vždy vykonáno může býti teprve po potvrzení králově, a

že toto potvrzení bez spolupůsobení vlády uherské není možno. Vláda uherská pak za schválení každého usnesení delegace je zodpovědna parlamentu uherskému a musila by zde převzítí zodpovědnost i za ministra společného, neboť především vládě uherské přísluší prý do věci promluvíti.

ODDÍL VIII.

VYROVNÁNÍ HOSPODÁŘSKÉ.

§ 28.

Obchodní a celní spolek.

I. Záležitosti obchodní a celní jsou společny jen z vláštním způsobem; nejsou společny dle pragmatické sankce, jejich společenství neplyne z pragmatické sankce, jsou pouze předmětem dočasněho spolku či smlouvy.

Uherský zák. čl. XII. z r. 1867 vyslovil zásadně ochotu k uzavření obch. a celního spolku. Praví, že sice společenství obchodních záležitostí nevyplývá z pragmatické sankce, neboť ve smyslu této mohly by země koruny uherské, jakožto právně od ostatních zemí mocnářových oddělené, činiti opatření svou vládní odpovědnou vládou a upravovati své obchodní záležitosti celními čárami; ježto však mezi Uhrami a ostatními zeměmi vzájemné styky zájmové jsou četné a důležité, jest sněm ochoten, aby ohledně obchodních záležitostí mezi zeměmi uherské koruny a ostatními zeměmi čas od času uzavírán byl obchodní a celní spolek. Při téže příležitosti mohly by prý podobně vzájemnou smlouvou upraveny býti nepřímé daně s průmyslovou výrobou těsně souvisící, dále poměry určitých železnic, o nichž by se stala dohoda, pak mincovnictví a měna; kdyby k takové úmluvě ne-

došlo, zůstává sobě země právo samostatných opatření a všechna její práva ohledně toho zůstanou neporušena.

Naproti tomu ve znění poněkud určitějším ustanovuje rakouský zákon takto:

Vedle toho dlužno následující záležitosti nikoliv sice společně spravovati, avšak dle stejných, čas od času smluvených zásad projednávat:

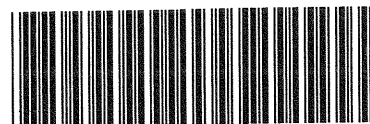
1. záležitosti obchodní, zvláště zákonodárství o clech;
2. zákonodárství o nepřímých daních, jsoucích v těsném spojení s průmyslovou výrobou;
3. stanovení mincovnictví a měny;
4. opatření v příčině těch železničních tratí, jež se dotýkají zájmů obou polovicí říše;
5. stanovení branné soustavy.

Dále v § 36. rakouského zákona jedná se o způsobu, jímž se má díti ujednání o oněch záležitostech, které nejsou sice společny, ale které v obou polovicích říše jsou upravovány podle společných zásad: ujednání o nich má se docílití buď tak, že ministerstva obou polovicí se dohodnou a předloží oběma parlamentům souhlasné návrhy zákonů; nebo se ujednání stane tak, že oba parlamenty zvolí si deputace ze středu svého a deputace za vlivu ministerstev vypracují návrhy, jež prostřednictvím vlád předloží se pak oběma parlamentům; tohoto druhého postupu je šetřiti zvláště při stanovení kvoty. Zákon uherský navrhuje sice postup celkem týž, aby ministerstva vypracovala návrh spolku a příslušná usnesení parlamentů předložila k sankci panovníkově, ale neopomíjí zdůrazniti, že uzavření

REV15

ÚK PrF MU Brno

3129S17998

259,